

Onderzoeksrapport

Aardgasvrij & Collectief

Lessen van en voor bewonerscollectieven

Programma Integrale Energietransitie Bestaande Bouw (IEBB)

Thema 5: De Gedragen Energietransitie

Deelproject 5.3: State of the Art en Lessons Learned

Activiteit 3: Aardgasvrij en Collectief

April 2021

Uitvoerende partners

Energie-U

Ir S. Willemsen

Hanzehogeschool Groningen

M.C. Vieveen, MSc

Dr. C. van der Schoor

Hogeschool Utrecht

Ir E.M. Looijen Bader

Ir K.H.E. Grooten

Dit project wordt uitgevoerd met ondersteuning vanuit de MMIP 3&4 regeling van het Ministerie van Economische Zaken & Klimaat en het Ministerie van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties.

Inhoud

Inhoud	2
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Case beschrijvingen	7
<i>Energiecoöperatie Ameland</i>	7
<i>Energiek Roderwolde</i>	9
<i>Energiecoöperatie Westerveld</i>	11
<i>Hoograven Duurzaam</i>	13
<i>Klopvaartbuurt & Vechtzoom Overvecht Noord</i>	14
<i>Veemarkt Samen</i>	18
<i>Drie Collectieven van Expeditie Warmte</i>	19
<i>Expeditie Warmte Tirol (Lunetten)</i>	19
<i>Oog voor warmte</i>	21
<i>Vve's Karel Doormanlaan Zeeheldenbuurt/ KDL Duurzaam</i>	23
3. Analyse	26
Beschrijving bewonerscollectieven	26
Ontstaansgeschiedenis	26
Doelstellingen	27
Oplossingen plannen en resultaten	27
Reflectie op de resultaten	28
Procesverloop	28
Invloedsfactoren	28
Relatie met stakeholders	29
4. Conclusies	32
5. Aanbevelingen	35
Aanbevelingen aan bewonerscollectieven.....	35
Aanbevelingen aan gemeenten	35
Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	36
Bijlage 1. Vragenlijst en toestemmingsformulier	37
Bijlage 2. Bundeling antwoorden uit de interviews	39

Figuren

Figuur 1: Nes, Ameland (foto: ianvicknair, Flickr)	7
Figuur 2: Zonnepark Ameland (bron: https://www.amelandenergie.nl/files/nieuws.htm)	8
Figuur 3: Werkgebied ER (bron: website ER) en zicht op Roderwolde (foto: Dirk Magré)	9
Figuur 4: Uitvoering We-Energy Game (bron: website ER)	10
Figuur 5: Het Digitale Energiecafé (bron: https://ecwesterveld.nl/)	12
Figuur 6: Teams Expeditie Warmte, Gemeente Utrecht	19
Figuur 7: Stappenplan Oog voor Warmte, overzicht.....	21
Figuur 8: Luchtfoto Merwedekanaal en aangrenzend deel van Oog in Al	22
Figuur 9: Scenario's Karel Doormanlaan Duurzaam.....	24

Tabellen

Tabel 1: Overzicht kernelementen.....	31
---------------------------------------	----

Samenvatting

1. Inleiding

Dit project is onderdeel van het onderzoek naar de 'State-of-the-art en geleerde lessen' van de energietransitie in de bestaande bouw (IEBB-project 5.3.3). In deze studie zijn de huidige ervaringen opgehaald van bewonerscollectieven die actief zijn in flats, straten, wijken, gemeentes en een eiland. Op basis van onze analyse doen wij aanbevelingen voor de lokale collectieven, gemeenten en de landelijke overheid. Bij de subsidieaanvraag voor dit onderzoek was uitgegaan van casuïstiek uit 'De Proeftuinen Aardgasvrije Wijken', uiteindelijk is uitgegaan van een bredere steekproef van collectieven zowel in als buiten een Proeftuin. De belangrijkste reden hiervoor is dat Proeftuinprojecten een sterk gevoel van top-down plannen kunnen oproepen, bovendien zijn ook buiten deze context interessante bewonerscollectieven actief met vergelijkbare doelstellingen. Wij willen ook die lessen meenemen in dit onderzoek.

Er zijn collectieven bekeken in de gemeente Utrecht en in landelijke gebieden in het noorden van het land, op deze manier hebben we een breed scala van bewonerscollectieven en hun ervaringen in kaart gebracht. De variatie in aanleiding, organisatievormen, activiteiten, procesverloop, toegepaste technieken en relatie met stakeholders is enorm. Toch denken wij op basis van onze analyse nuttige lessen te kunnen trekken.

Met deze opgedane lessen willen wij de rol van lokale bewonerscollectieven versterken, gericht op energierenovaties, het opwekken van duurzame energie en de het vergroten van bewustwording rond energie en klimaat.

De volgende bewonerscollectieven zijn meegenomen in dit onderzoek:

Landelijke gebieden in Noord-Nederland

- Amelander Energiecoöperatie
- Energiek Roderwolde
- Energiecoöperatie Westerveld

Stedelijke gebieden in de gemeente Utrecht

- Hoograven Duurzaam
- Nieuwe Energie voor de Vechtzoom, Overvecht-Noord
- Klopvaart Aardgasvrij, Overvecht-Noord
- Veemarkt Samen
- Expeditie Tirol (Lunetten)
- Warm Oog in Al
- KDL Duurzaam (vve's Karel Doormanlaan Zeeheldenbuurt)

In het aanvankelijke onderzoeksplan was uitgegaan van een inventarisatie via deskresearch, aangevuld met een focusgroep en workshop. Echter door de coronasituatie tijdens de onderzoeksperiode is het project aangepast. Met kwalitatieve interviews, die wij online hebben afgenomen, is inzicht verkregen in specifieke situaties. Deze zijn uitgewerkt in casebeschrijvingen en een analysematrix, waar de geleerde lessen uit zijn voortgekomen.

Toegepaste methode:

1. Selectie van actieve bewonerscollectieven via deskresearch en bestaande netwerken van de onderzoekers.
2. Ontwikkelen van een vragenlijst, waarin de categorieën projectinformatie, doelstelling, verhaallijn, plan, procesverloop, reflectie en invloedsfactoren aan de orde komen. Zie 'Opzet vragenlijst met vraagcategorieën' in bijlage 1.
3. Het interviewen van kernleden uit deze collectieven aangevuld met deskresearch per collectief.

4. Het uitwerken van de interviews in een 'Analysematrix', zie bijlage 2.
5. Het uitschrijven van de verhalen van (en voorleggen ervan aan) de collectieven in case beschrijvingen, zie hoofdstuk 2.
6. Het analyseren van de 'geleerde lessen' op basis van de Analysematrix tijdens twee werksessies met de onderzoekers, zie hoofdstuk 3 en 4.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de onderzochte cases beschreven. Hoofdstuk 3 behandelt de analyse, ingedeeld in een aantal thema's. Tot slot wordt het rapport afgesloten met conclusies (hoofdstuk 4) en aanbevelingen (hoofdstuk 5). De gebruikte vragenlijst en de bundeling van antwoorden zijn te vinden in bijlagen 1 en 2.

2. Case beschrijvingen

Energiecoöperatie Ameland

De Amelander Energiecoöperatie (AEC) is ontstaan nadat de oprichter geïnspireerd raakte door de inwoners van het eiland Samsø in Denemarken. Zij kregen het voor elkaar zelf te voorzien in duurzame energie “dat wilde ik hier ook!” Op 19 maart 2009 werd de energiecoöperatie AEC officieel opgericht, een coöperatie met ondertussen 286 leden (met 608 ledencertificaten) en een klantenbestand van 993 huishoudens.

De AEC zet zich in voor het hele eiland (het grondgebied van de gemeente Ameland), een landelijk gebied van ca. 59 km² met 4 dorpskernen en 3.747 inwoners. Het eiland is gelegen in het UNESCO beschermde Waddengebied en heeft hoge culturele en natuurlijke waarden. Deze waarden zijn niet alleen van belang vanwege de kwaliteit van de leefomgeving voor de inwoners, maar ook voor de lokale economie die afhankelijk is van de vele toeristen die het eiland jaarlijks bezoeken. Dit is een ingewikkelde context voor de energietransitie, maar niet een onmogelijke. De AEC heeft een aantal doelen gesteld, zoals het vergroten van bewustwording van duurzaamheid, het (ondersteunen van) het verduurzamen van gebouwen en het opwekken van duurzame energie. Voor energieopwekking wordt naar verschillende bronnen gekeken: zonne-energie, aardwarmte en getijdenenergie.

Figuur 1: Hollum, Ameland (foto: Tineke van der Schoor)

Bij alle collectieven staat eigenaarschap voorop, Amelanders staan centraal: verduurzaming moet uitvoerbaar zijn en het is uiteindelijk iets van de gemeenschap. Zo worden verworven middelen deels opnieuw geïnvesteerd in nieuwe activiteiten wat de AEC ruimte geeft om nieuwe plannen op te zetten, zo stroomt geld deels terug in de lokale economie. Opgemerkt wordt dat de eerste stap in verduurzaming veelal een individuele is: bewustwording van de noodzaak en mogelijkheden. Vervolgens gaat het verduurzamen van je huis ook over de gemeenschap. Je hebt energie nodig en de energievoorziening is iets collectiefs, daar kan je als individu weer op verschillende manieren aan meedoen. Zo is het mogelijk om lid te worden van de coöperatie, deel te nemen via aandelen of certificaten of zelfstandig te investeren.

Naast de oprichting van de AEC werd in 2009 ook het convenant *Duurzaam Ameland* getekend. Hierin beloofden de AEC samen met de gemeente, TNO, de Hanzehogeschool Groningen en diverse grote energiespelers zich in te zetten voor een duurzaam en zelfvoorzienend eiland in 2020. Alhoewel de ambitie nog niet is behaald, zijn er wel grote stappen gezet. Zo is de aandacht van het consortium door de jaren heen nog meer richting Amelanders bewogen, zij krijgen een steeds belangrijker stem. Bijvoorbeeld door meer aandacht te geven aan thema's die inwoners en ondernemers belangrijk vinden. Dit leidt tot minder tegenstand. “Mensen vinden het belangrijk zelf verandering teweeg te kunnen brengen, daarvoor moet je samenwerken.” Een voorbeeld is de aandacht voor de culturele en natuurlijke waarde van het eiland, essentieel voor de leefbaarheid en voor de lokale economie die afhankelijk is van het toerisme.

De afgelopen 12 jaar zijn veel projecten gerealiseerd: er zijn warmtescans gemaakt om bewustwording te vergroten over warmtelekken en benodigde vervolgstappen. Er zijn projecten gestart in samenwerking met *Buurkracht* waarbij bewoners een (fysieke) toolkit krijgen om in de straat met burens hun energieverbruik te onderzoeken en over oplossingen na te denken. Er zijn dorpsprojecten en charrettes (discussie- en ontwerpbijsessies) opgezet om tot energie dorpsvisies te komen. Daarnaast zijn er projecten geweest waarin EPA-adviezen zijn afgegeven en warmtepompen geplaatst. Tenslotte is in 2019 het zonnepark Ameland gerealiseerd met 23.000 zonnepanelen, voldoende voor ruim 1.500 huishoudens. Een bijzonderheid aan het zonnepark is de landschappelijke inpassing, het veld is omringd door een dijk beplant met lokaal voorkomende vegetatie. Op deze manier is het voor toeristen aan het oog onttrokken.

Figuur 2: Zonnepark Ameland (bron: <https://www.amelandenergie.nl/files/nieuws.htm>)

Zoals eerder benoemd is de doelstelling om in 2020 zelfvoorzienend te zijn in duurzame energie niet gehaald, dit is opgeschoven naar 2035. Nog steeds een behoorlijke opgave, vooral ook omdat het naastgelegen gasboorplatform in de transitie moet worden meegenomen. Een enorme elektrificatie-opgave! Toch blijft de AEC er nuchter onder “snelheid is ondergeschikt aan draagvlak en kwaliteit.” De AEC richt zich daarom vooral op het persoonlijk contact, bijvoorbeeld met energiecoaches, lokale projecten en het participeren in onderzoeksprojecten. Daarnaast worden leden en andere geïnteresseerden op de hoogte gehouden via nieuwsbrieven en een website met informatie en filmpjes.

Voor de AEC is “samenwerking het sleutelwoord”: werken vanuit de kracht van bewoners, op straatniveau, met het dorp en op eilandniveau. Ameland is een relatief kleine gemeenschap, daardoor is de afstand tot de gemeente ook kort. We kunnen elkaar snel vinden bij het opzetten en uitvoeren van projecten. Ook kijkt de AEC over de gemeentegrenzen: er vindt samenwerking plaats op (boven)regionaal niveau met de provincie, het Waddenfonds en landelijke spelers zoals TNO. Er zijn veel partijen met vergelijkbare doelen en iedereen heeft haar eigen middelen. “Je moet de handen ineenslaan om tot resultaten te komen.”

Uiteindelijk wil de AEC meer bereiken dan een Waddeneiland dat in haar eigen duurzame energie voorziet, ze wil een voorbeeldfunctie hebben: “want als het in een kleine samenleving al kan, dan moet het toch overal kunnen?” Er ligt een toekomst voor kleine gemeenschappen in het samen doen, want “dan komt de energietransitie de leefbaarheid van dorpen tegemoet.”

Referenties

- Diverse gesprekken met stakeholders tijdens bijeenkomsten voor het onderzoeksproject SIA KIEM HBO Erfgoed geeft Ameland Energie! van de Hanzehogeschool Groningen (januari 2020-april 2021)
- <https://www.amelandenergie.nl/>
- <https://duurzaamameland.nl/>
- <https://www.waarstaatjegemeente.nl/>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Ameland#Dorpen>

Energiek Roderwolde

Energiek Roderwolde is een bewonersinitiatief dat onderdeel uitmaakt van de Energiecoöperatie Noordseveld (ECN). De ECN is opgericht in 2011, heeft circa 200 leden en richt zich op de gehele gemeente Noordseveld, een landelijk gebied van ca. 199 km² met 31.218 inwoners en 25 dorpskernen.

Figuur 3: Werkgebied ER (bron: website ER) en zicht op Roderwolde (foto: Dirk Magré)

Energiek Roderwolde (ER) is ontstaan in 2018, als reactie op een oproep uit het coalitieakkoord van de gemeente. Het college wilde investeren in lokale energie initiatieven en vroegen de ECN om twee focusinitiatieven aan te dragen, één daarvan is Energiek Roderwolde welke de kernen Roderwolde, Foxwolde, Sandebuurt, en Matsloot beslaat; hier wonen in totaal tussen de 650 en 800 inwoners.

De algemene doelstelling van ER is het bereiken van energieneutraliteit via energiebesparing en collectieve energievoorzieningen. Zij richten zich hierbij enkel op particuliere woningeigenaren. Het energiecollectief vindt de positie van de bewoners heel belangrijk, omdat duurzame renovaties en energieopwekking vaak directe gevolgen hebben voor de woonomgeving en het woongenot. Daarbij is het energiecollectief ook afhankelijk van bewoners voor draagvlak en financiële uitvoerbaarheid. Bewoners kunnen hun invloed uitoefenen als lid van de coöperatie en tijdens bewonersbijeenkomsten.

Er zijn verschillende sporen om energieneutraliteit te bereiken, daarbij is speciale aandacht voor energiereductie bijvoorbeeld door het inzetten van energiecoaches die EPA-adviezen verstrekken. Dit is meer op individuele eigenaren gericht. Daarnaast heeft energieopwekking grote prioriteit. In de afgelopen twee jaar is daarvoor veel tijd gestoken in het opstellen van een aanvraag 'Proeftuin Aardgasvrije Wijken'. Daarin wordt een differentiatie gemaakt in enerzijds dichter bebouwd gebied met een warmtenet op oppervlaktewater en anderzijds het buitengebied waarin naar boerenbedrijven wordt gekeken als energieleverancier (all electric in combinatie met groen gas). Je kunt immers niet overal gebruik maken van hetzelfde systeem: een warmtenet in het buitengebied is simpelweg technisch en financieel onrendabel. In beide situaties staat het reduceren van de energievraag voorop. Ook heeft ER een inventarisatie gemaakt voor zonnepanelen in Roderwolde. Zo zijn er veel daken beschikbaar, maar is de opgave groter dan met de opbrengst van daken opgelost kan worden. Er zijn dus aanvullende bronnen nodig. Vooral voor het buitengebied is de opgave

ingewikkeld, omdat daar veel grote boerderijen staan met een gemiddeld verbruik van 2800 m³ gas per jaar. Voor energieopwekking wordt dus naar het buitengebied gekeken, dit is een lastige opgave vanwege de impact op het landschap. Dat vergt extra zorgvuldigheid waarbij verschillende belangen moeten worden meegewogen: van boeren, natuurorganisaties en het toerisme.

Alhoewel de ER vanuit twee richtingen is ontstaan – vanuit bewoners en vanuit de gemeente – blijft sociale cohesie een belangrijk thema. Zelfs binnen een dorp als Roderwolde dat met 335 inwoners ongeveer 30 clubs voor diverse activiteiten kent. “De moeilijkheid ligt bijvoorbeeld in de verschillende motieven van eigenaren om met hun huis aan de slag te gaan.” De ene wil de energievoorziening van zijn/haar huis verbeteren, de ander voelt zich geroepen het landschap te beschermen: zoveel mensen, zoveel motieven. Met name de buitengebieden zijn complex, dat heeft ook een technische oorzaak: de energie infrastructuur heeft onvoldoende capaciteit voor grootschalige energieopwekking en -transport. Daarbij zijn er veel boerenbedrijvenboerenbedrijven in het gebied (relatief weinig particuliere woningen) en wordt de omgeving van dorpen en het landschap hoog gewaardeerd.

De ER ontwikkelt zelfstandig plannen en wordt daarbij ondersteund door de ECN. Er wordt veel werk door vrijwilligers uitgevoerd, misschien wel meer dan je van vrijwilligers mag verwachten. Het was voor de ER dan ook een grote teleurstelling toen de aanvraag voor de ‘Proeftuin Aardgasvrije Wijken’ niet werd gehonoreerd, het vormde de basis van het collectief. Het was daarom des te bemoedigender dat de wethouder kort na de afwijzingen contact opnam om een hart onder de riem te steken: “Heel jammer, maar we gaan door om te kijken wat we wel voor elkaar kunnen krijgen!” Ondertussen is de werkgroep een alternatief plan voor collectieve energierenovaties aan het opzetten, wordt nagedacht over een nieuwe aanvraag voor een Proeftuin en is gestart met het opstellen van een wijkuitvoeringsplan in het kader van de warmtetransitie. De basis voor deze nieuwe initiatieven ligt in goed contact met bewoners, wat in coronatijd lastiger is. Op dit moment wordt vooral gewerkt met de website en een nieuwsbrief. Na de coronabeperkingen hopen zij weer actief aan de slag te gaan met de energiecoaches en dorpsbijeenkomsten.

Voor de ER is een belangrijke succesfactor dat via de dorpen goed contact is met particuliere woningeigenaren, iets wat er al was via de diverse clubs. Daarnaast zijn het persoonlijk contact met een energiecoach, de betrokken houding van de gemeente, de goede samenwerking met regionale energiekoepel Drentse KEI en de bewonerssessie met de We-Energy Game (van de Hanzehogeschool) als succesfactoren. Uiteraard gaat niet altijd alles van een leien dakje, er zijn projecten waar je veel energie insteekt en later helaas niet opleveren wat je verwachtte.

Figuur 4: Uitvoering We-Energy Game (bron: website ER)

Referenties

- Interview Jeroen Niezen (17 november 2020) en Wim Brenkman (25 november 2020)
- ZuinigWonen (2020); Businesscase Energieverbetering woningen. Proeftuin Aardgasvrije wijk Roderwolde; 8 maart 2020.
- <https://www.noordseveld.nl/>
- <https://energiekroderwolde.nl/tijdljn/>
- <https://www.waarstaatjegemeente.nl>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/Noordenveld_\(gemeente\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Noordenveld_(gemeente))
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Roderwolde>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Foxwolde>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sandebuurt>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/Matsloot_\(buurtschap\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Matsloot_(buurtschap))

Energiecoöperatie Westerveld

Het bewonersinitiatief Energiecoöperatie Westerveld (EC/W) is in 2017 gestart als een burger gedreven project. Bewoners kunnen lid worden van de coöperatie, deelnemen in activiteiten en op deze wijze hun invloed uitoefenen. De EC/W is actief in de gehele gemeente, een landelijk gebied van ca. 283 km² met 26 dorpskernen en 19.663 inwoners.

Het project is ontstaan als reactie op het gebruik van aardgas en uit zorg over in hoeverre mensen het overstappen naar een alternatief zelf kunnen oplossen: “we moeten bewoners niet belasten met deze complexe opgave, maar ontzorgen. Wij willen groen gas leveren.” Aan dit centrale thema ThuysGas zijn door de jaren heen nieuwe thema’s toegevoegd zoals ThuysStroom dat is gericht op energieopwekking via zon en wind. Daarbij wordt (bewustwording over) energiebesparing gezien als vertrekpunt van alle concrete projecten. Uit de samenwerking met de gemeente is het systeem van energiecoaches voortgekomen, een gratis evaluatie systeem voor energiezuinig wonen. Dat is ook gelijk een lastig onderwerp want de verduurzaming van een woning is een verantwoordelijkheid van de eigenaar, die investeert en haar eigen afwegingen maakt. De EC/W zet hierin op een faciliterende rol via energiecoaches. Zij zitten om de keukentafel met eigenaren om te praten over het gebouw en de apparaten en stellen vervolgens een EPA-advies op. Hierbij blijkt het inzetten van thermo grafische foto’s belangrijk, “mensen zien direct waar ze de eerste stappen kunnen zetten!”

De EC/W heeft verschillende grotere projecten opgezet, via ThuysGas en ThuysStroom wordt ingezet op energieopwekking. In de sterker focus op de energieopgave is het vinden van gedragen oplossingen voor de leefomgeving belangrijk: met een puur technische benadering ontstaat de kans dat het landschap industrialiseert, dat is ongewenst: voor de mensen, bezoekers (toeristen) en daarmee de lokale economie. “In dit gebied staan veel boerderijen in dorpen, vaak met rieten daken. Mensen willen toch zonnepanelen en dit mag niet altijd. Het is voor ons altijd een hele puzzel om genoeg deelnemers te vinden voor bijvoorbeeld een postcoderoosproject.” Voor eigenaren spelen, naast duurzame energie en kosten, ook andere argumenten een rol die opgeteld leiden tot acceptabele energiemaatregelen: zoals binnenruimte (van kleine woningen) en de waarde van de omgeving vanwege de betekenis van het toerisme voor de lokale economie. Dit soort aspecten maakt het lastig om op voorhand uitspraken te doen over standaard verduurzamingsmaatregelen van gebouwen. Het is maatwerk.

Helaas zijn er nog geen concrete projecten gerealiseerd voor ThuysGas en ThuysStroom, wel zijn er door de intermediaire rol van de EC/W meerdere kleinere en particuliere initiatieven van de grond gekomen. “Zo organiseren wij ook energiecafés waar bewoners in contact kunnen komen met deskundigen.” Dat de ThuysGas en ThuysStroom projecten nog niet van de grond zijn gekomen heeft diverse oorzaken, oorzaken waar je als collectief niet altijd invloed op kunt uitoefenen. Zo was de

gemeente in het verleden geen voorstander van biogas vanwege mogelijke negatieve invloed op het toerisme. Het nieuwe college is meedenkend, daarom worden op dit moment studies gedaan over technologie (in een bestaand gebouw) en geschikte vergistbare biomassa, waaronder geteelde gewassen. “Zo voorkom je industrialisatie van het landschap, iets wat je bijvoorbeeld ziet gebeuren met zonnevelden.”

Een probleem dat regelmatig het verdienmodel van het ThuysStroom project verstoord zijn (nieuwe) voorwaarden van de verzekeraars en belastingdienst. Zo wilde de EC/W via een postcoderoosproject zonnepanelen op een basisschool plaatsen. Nagenoeg alles was rond, echter bleek de verzekering vanwege brandveiligheidseisen erg hoge en kostbare eisen te stellen. Verder bleek dat de voorwaarden voor de postcoderoosregeling van de belastingdienst (per 31 december 2020) zijn gewijzigd. Dit betekent dat er twee keer zoveel deelnemers nodig zijn dan voorheen en dat mensen die buiten de postcoderoos verhuizen niet meer mee mogen doen én ook de nieuwe gebouweigenaar niet waardoor het financiële risico bij de EC/W ligt. Tenslotte is het aantal potentiële deelnemers per postcode in een dunbevolkt gebied erg laag, het werven van voldoende deelnemers kan daardoor problematisch zijn. De EC/W stelt daarom voor dat de Tweede Kamer de regeling herzielt: “Postcodes zijn bedacht voor het bestellen van post, niet voor het inrichten van een optimaal energiesysteem! Wij willen zelf bepalen wat ons werkgebied is, wij hebben geen wijken met flats waar dat makkelijker te organiseren is. In een landelijke gemeente moet draagvlakverwerving de basis zijn, niet de postcodebegrenzing!”

Voor de EC/W zijn bewonersdeelname en draagkracht de belangrijke thema's. Zij zet zich daarom ook doorlopend actief in voor het onderhouden van het contact met haar leden en andere bewoners in de gemeente. In coronatijd doet ze dat vooral via hun website en een (zeer uitgebreide!) nieuwsbrief. Verder willen ze zich als intermediair blijven inzetten om – via de energiecafés en energiecoaches – mensen bewuster te maken en te stimuleren te investeren in een duurzame renovatie.

Figuur 5: Het Digitale Energiecafé (bron: <https://ecwesterveld.nl/>)

Een andere mooie ontwikkeling is dat in verschillende dorpen nieuwe zelfstandige werkgroepen ontstaan die ondernemend aan de slag gaan, bijvoorbeeld het dorp Wapserveen dat een adviesbureau in de hand heeft genomen om woningen te verduurzamen. Deze werkgroep is geen onderdeel van de energiecoöperatie, maar onderhoudt wel regelmatig contact. Dat geldt ook voor het contact met bijvoorbeeld de Drentse KEI. Overigens plaatst de EC/W nog wel een kanttekening bij de goede samenwerking met bijvoorbeeld de gemeente, provincie en Drentse KEI. Ondanks hun goede (!) inspanningen voor participatie, stroom en warmtenetten blijkt de aandacht voor duurzaam gas zeer beperkt. Zo kent de EC/W maar vier andere collectieven die dit thema als speerpunt hebben. Het gebrek aan aandacht merk je in de samenwerking met aanbiedende partijen en

subsidieverstrekkers, er is een gebrek aan kennis waardoor mensen onterechte vooroordelen hebben over je initiatief. Daar is nog een hele slag te maken!

De EC/W heeft de afgelopen jaren sterk geïnvesteerd in het opbouwen van een goede relatie met haar bewoners, met als doel de hele gemeente te kunnen ondersteunen in de energietransitie. Er zijn al veel activiteiten ontplooid, die soms nog niet zover zijn als de energiecoöperatie had gewild, maar zeker bijdragen bijdragen aan een duurzamer gemeente Westerveld, met oog voor de bewoners en de omgeving!

Referenties

- Interview Hendrik Koetsier en Evert Blomsma (2 december 2020)
- www.ecwesterveld.nl
- https://www.gemeentewesterveld.nl/Bestuur_en_organisatie/Zo_werkt_de_gemeente/Over_de_gemeente
- <https://www.waarstaatjegemeente.nl/>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/Westerveld_\(gemeente\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Westerveld_(gemeente))

Hoograven Duurzaam

De groep Hoograven Duurzaam! (mét uitroepteken dus) bestaat nu een jaar of tien. Ad de Regt was de oprichter en hij was ook lange tijd de leidsman. De groep hield zich bezig met collectieve inkoop van zonnepanelen, met informatiebijeenkomsten, groene daken, een elektrische bakfiets voor de buurt. Ook werd vanuit deze groep het eerste “postcoderoosproject” in Utrecht gerealiseerd: coöperatieve zonnestroomproductie op kringloopwinkel De A.R.M. in Hoograven-Zuid. Ad de Regt stopte enkele jaren geleden. De groep bleef doorgaan, hoewel nu niemand uit de begintijd nog betrokken is.

De activiteiten zijn nu meer gericht op bewustwording, en ook nog wel op het “prikkelen” van de gemeente, vertelt Arjan Raatgever, die nu met enkele andere mensen de groep trekt. De nieuwe groep werkt misschien wat concreter: niet richten op gemeentebestuur (dat doet de stedelijke energiecoöperatie Energie-U), wel op vegetarisch eten, isoleren, duurzame mobiliteit, groen dak. Geen grote vergezichten maar concrete acties. “De gemeente maakt bijvoorbeeld de transitievisie warmte en dat is prima” vertelt Arjan. “Wij inspireren buurtbewoners over concrete zaken die ze zelf kunnen doen, in de hele breedte van duurzaamheid.”

De kerngroep bestaat uit vier mensen, met daaromheen nog mensen die actief zijn op specifieke thema’s. “Best fragiel. Er staan drie- tot vierhonderd mensen op de mailinglijst. Er is een facebookgroep. Er is inhoudelijke hulp bij huiskamergesprekken, plus mensen die dan host zijn. We hebben in de afgelopen jaren namelijk best de nodige huiskamerbijeenkomsten georganiseerd, waarbij mensen anderen thuis ontvangen over een bepaald onderwerp, en wij ook zorgen dat er deskundigheid bij is. Ook hadden we een grote buitensessie in voorbereiding. Die kon vanwege corona niet doorgaan.”

Hoograven Duurzaam! is geen rechtspersoon. Wel wordt af en toe een klein bedrag aan subsidie verkregen en dat gebeurt dan op persoonlijke titel. “Er wordt soms ook best veel van ons gevraagd. Door gemeente, door onderzoekers, soms ook door Energie-U om aan te schuiven.”

“Onze inzet is echt gericht op de eigen impact die mensen zelf kunnen maken. Eigen duurzaamheid. Eigen CO2-reductie. Haalbaar. Met inspiratie bijvoorbeeld van Babette Porcelijn (“De verborgen impact”) waar we ook een webinar over hielden.”

De belangstelling voor Hoograven Duurzaam! is helaas niet gelijkmatig verdeeld over alle bewonersgroepen. “Hoograven is een gemengde wijk. Op onze bijeenkomsten komt enkel het witte, gemiddeld wat oudere, publiek. Hoewel er ook veel huurders in Hoograven wonen, komen die relatief een stuk minder op onze bijeenkomsten. Op de enquête die we onlangs hielden, kwam een respons van 150 mensen, waaronder nauwelijks huurders.”

“We pretenderen niet dat we representatief zijn. We spreken niet namens de wijk: we zijn niet gekozen, en we zijn niet representatief. We gaan ook niet een enquête of zo doen voor de gemeente. We gaan ook geen formele rol spelen bij bijvoorbeeld de transitievisie. We willen onze vrije rol kunnen blijven spelen.”

“De transitievisie komt van de gemeente, er wordt door goede mensen aan gewerkt. Wij houden ons hier echt bezig met directe acties met mensen. Duurzaamheid-breed. Over de impact die JIJ hebt. Energie, voeding, vervoer en spullen. Dat kan je misschien ook wel zien als een reactie op overheidsbeleid, dat nog wel eens te gesegmenteerd is. Zeker vanuit de rijksoverheid.”

“Bij zo’n transitievisie willen we wel onze achterban informeren, en we kunnen daar ook de rol van doorgeefluik bij spelen. Maar we gaan ons er dus niet tegen bemoeien. Er is hier uit de wijk bijvoorbeeld een initiatief dat meedoet in de Expeditie Warmte van de gemeente. Wij steunen dat en willen er ook een platform voor zijn, door dat initiatief breder bekend te maken in de wijk.”

Referenties

- Interview met *Arjan Raatgever* 22 Februari 2021
- <http://www.hoogravenduurzaam.nl/>
- <https://www.wijkconnect.com/utrecht/hoograven/organisaties/312/hoograven-duurzaam>
- <https://jouwhuislimmer.nl/hoograven-duurzaam/>
- <https://www.energiekeburen.nl/>
- <https://www.energieambassadeursutrecht.nl/aardgasvrij-voor-buurten.html> (Samen met *Hoograven Duurzaam, Warm Tuindorp en Werkgroep*)
- Babette Porcelijn, *De verborgen impact, Alles voor een eco-positief leven*, Uitgeverij Q, 2017

Klopvaartbuurt & Vechtzoom Overvecht Noord

In Overvecht-Noord vielen eind 2017 zo’n 8.000 brieven op de deurmatten: de buurt wordt aardgasvrij, uiterlijk in 2030, en gemeente, corporaties, warmtebedrijf, netbeheerder en energiecoöperatie willen dat samen met bewoners organiseren. Buurtbewoner Ad Tourné wist er al van. Hij was gaandeweg met een andere bewoner als adviseur toegevoegd aan de projectgroep van de genoemde partijen.

Na de twee grote bewonersbijeenkomsten eind 2017 ontstonden gesprekjes in de buurt, vertelt Ad. “Hoe moet dat dan met ons? Liever niet dat we over een jaar of vijf een voorstel stadsverwarming krijgen en dat is het dan.” Zo ontstond de buurtgroep Nieuwe Energie voor de Vechtzoom. Ad ontmoette buurtbewoner Gerbert Hengelaar, die ook professioneel actief is in de energietransitie, en ze vonden nog drie mensen met wie ze de kern van de groep vormden. Ze organiseerden een buurtbijeenkomst, vonden weerklank en gingen aan de slag.

In de zomer van 2019 vierden ze het 50-jarig bestaan van hun subbuurtje, een onderdeel van de Vechtzoom aan de westelijke rand van Overvecht, nabij de Vecht. Ze bakenden hun buurt flink af: alleen de laagbouwoningen, 115 stuks, op 11 huurwoningen (van Portaal) na allemaal van eigenaar-bewoners.

Op dit feest presenteerde de groep ook haar “Manifest”. Daarin staan de doelen, uitgangspunten en voorwaarden benoemd waaronder de buurtgenoten de transitie naar aardgasvrij in willen gaan. De kerngroep en de twaalf buurtcontactpersonen gingen langs de deuren en spraken nagenoeg iedereen, waar nodig meerdere keren. Het resultaat: ruim 80% van de bewoners ondertekende het Manifest.

“Ons startpunt was dus niet om duurzaam te worden,” vertelt Ad. “Wel: hoe zorgen we dat we er met z’n allen goed uitspringen en een goede oplossing vinden waar we als buurt ook blij van worden. In de kerngroep bespraken we ons doel: willen we nou isoleren, of tegen aardgasvrij ageren, of een eigen warmtesysteem ontwikkelen? Dat leidde tot: waar moet een goede warmteoplossing nou aan voldoen? Een programma van eisen dus, met betaalbaar, duurzaam, iedereen moet mee kunnen doen, in onze, begrijpelijke, woorden. En dus niet: zelf de oplossing máken.”

In de Klopvaartbuurt, vanuit de Vechtzoom een klein stukje noordwaarts en de Klopvaart over, ging het anders. Arjen Bezemer initieerde daar eerst verzet. “De keuze om in Overvecht-Noord te beginnen met het aardgasvrij maken, werd beargumenteerd vanuit de hoge concentratie oude gasleidingen. Dat speelt bij ons helemaal niet! De gasleidingen hier kunnen nog tientallen jaren mee. Er ontstond best veel onrust bij ons. Daaruit volgde een handtekeningenactie, onder eigenaar-bewoners van grondgebonden woningen. Driehonderd stuks. Koopappartementen zijn er ook maar die hadden we niet goed in beeld.” In de Klopvaartbuurt is een derde van de woningen in het bezit van eigenaar-bewoners, twee derde is van woningcorporaties, vooral Portaal, en een klein aandeel Mitros.

“Onze petitie leverde 300 handtekeningen op! Daarmee gingen we naar de wethouder en naar de gemeenteraad. Het hielp niet echt, de wethouder legde het soort van naast zich neer en ook in de gemeenteraad werd het weggestemd. Wat bleef, was de groep van actieve bewoners. Het ontstond bij mij in de straat. Zo’n twaalf mensen die tijd hadden gingen langs de deuren. Later zagen we hoe de Vechtzoom-groep opereerde: constructief, met een manifest met voorwaarden voor hoe ze wél met aardgasvrij mee wilden. En we zagen dat dat werkte. Wij gingen dat ook doen, in iets lichtere vorm. Dat leverde toch ook 60% handtekeningen op, onder 300 huishoudens. Als wij tegen blijven, zetten we onszelf buitenspel. De trein dendert toch wel door.”

“Het ombuigen van tegen naar constructief ging best soepel. Omdat we zo weer aan tafel konden komen. Hoewel er nog altijd scepsis is over aardgasvrij, en over 2030. Dat is toch hún deadline en doelstelling.”

De twee buurtgroepen gingen samen optrekken.

En toen kwam in het voorjaar van 2020 netbeheerder Stedin met het bericht dat de gasnetten in de Vechtzoom sterk vervroegd vervangen moeten worden: uiterlijk in 2023, in plaats van 2030. Ad: “Dat versterkte de urgentie bij ons nogal: voorkomen van gasnetvernieuwing werd een extra argument. Als dat wegvalt, verandert ook het verhaal weer. Dit speelt overigens in de kerngroep en de schil eromheen.” Ook had de gemeente intussen onderzoek lopen naar alternatieven voor aardgas, voor heel Overvecht-Noord. Daaruit kwamen warmtenetten als belangrijke optie, net als warmtepompen.

Ad: “Wat vonden wij hier nou van? Wij zagen wat wij “Buurtwarmte” noemen, een lokale bron met eigen invloed, als kansrijke optie. We organiseerden hierover een nieuwe ronde buurtgesprekken, tijdens de corona-beperkingen. Aanbellen en een praatje aan de deur, soms wél aan tafel, of online. We bevroegen een groot deel van de buurt actief: we willen “buurtwarmte” onderzoeken, met de gemeente. Vinden jullie dat een goed idee?” Hiervoor kwam massaal draagvlak [zie rapport NEV 2020 hierover].

Wel verandert hierdoor de inzet van de groep, in lichte mate, omdat met de inzet op Buurtwarmte er ook een medeverantwoordelijkheid volgt voor “het product”. En, zo vertelt Ad: “Met de vervroegde gasnetvernieuwing kan ook een verschil tussen verwarmen en koken opspelen: misschien komt er wel op tijd een buurtwarmtenet maar geen goed aanbod voor elektrisch koken?”

De groep heeft niet alleen groot draagvlak in de buurt, maar ook naar de gemeente en haar partners. “We worden gezien als een groep met stevige aanhang en basis. Grote legitimiteit. We worden ook hartstikke serieus genomen. Nu zijn we met de gemeente mede-opdrachtgever van verdiepend onderzoek op Buurtwarmte door Greenvis.”

Hoe gaat het intussen in de Klopvaartbuurt?

Arjen: “Wij zitten nu dus ook mede aan de knoppen. We zijn betrokken bij stappen zoals welke opties vallen af. Dat is vooral zaak van ons kernteam. De betrokkenheid van de buurt is nu beperkt, mede vanwege corona. Wel krijgen we hoge waardering voor onze inzet. We zijn al sinds 2017 bezig en concreet ligt er nog niks.... Het is soms best lastig om aandacht en focus op orde te houden. Een deel van de achterban reageert wel op mails, maar de aandacht lijkt toch wat verslapt.”

“Iets in de vorm van Buurtwarmte zagen wij ook als best interessant. Positieve feedback op gekregen, maar we zijn er niet de huizen voor langsgegaan. De Klopvaartbuurt bevat ook meer woningen, de buurt is uitgestrekter, en we hebben niet overal “ankerpunten”. Daarom is er bij ons een minder stevig draagvlak voor de volgende stap. En: minder urgentie dan in de Vechtzoom.”

“We hebben wel ons mandaat: 60% van onze doelgroep steunt ons op de voorwaarden en criteria. Dat steunt ons. Omdat duurzaamheid voor ons belangrijk is, konden we daar ook goed over doorzeuren richting de onderzoekers die voor de gemeente actief waren. Maar nu onderzoek Buurtwarmte. Best lastig: stel nou dat hier iets passends uitkomt, moeten we dan ook echt dit gaan doen of zijn er ook andere opties?”

“Het onderzoekstraject loopt goed en voorspoedig. Goede contacten met Greenvis. Input gegeven. Mede-opdrachtgeverschap met de gemeente gaat ook goed: al heeft die wel eigen procedures qua inkoop en aanbesteding, wij konden overal over meedenken, onze visie is helemaal meegenomen in de aanbesteding. Ook bij de keuze voor het bureau zijn we goed betrokken. Maar: uiteindelijk zijn er ook andere opties waaronder stadsverwarming, en andere woningeigenaren zoals de corporaties, en gebouwcategorieën dan laagbouw.”

Ad en Arjen: “Zitten we nu op de goede positie? Kan altijd mooier en beter en fraaier. Er vindt nu echt onderzoek plaats voor specifiek onze situatie. Dit kan wel wat goeds opleveren. Ook hebben we periodiek overleg met wethouder en Stedin, wat ons ook goed afgaat. Zeg maar: we zitten op een interessante positie, die ook echt iets kan opleveren.”

Ad voegt nog toe dat NEV ook een eigen traject heeft met Eneco, vanwege de verhoogde urgentie en omdat de buurt aan veel kanten is omgegeven door de stadsverwarming van Eneco. In dat traject wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn voor combinatie van buurt- en stadswarmte. Klopvaart Aardgasvrij volgt dit traject op enige afstand.

Tot slot zoeken we nog even naar de hoofdpunten qua motivatie.

Ad: “Zonder gemeentebrief hadden we dit niet gedaan. Het werken aan collectieve warmte zeker niet. Hooguit isolatie. En wat aardig is: dat trekt andere mensen!” Arjen: “Bij ons net zo. Zo fanatiek zijn we niet op dit onderwerp.” Hij voegt toe: “Hoewel duurzaamheid in de Klopvaartbuurt best belangrijk is. CO2-reductie is voor ons belangrijker dan aardgasvrij. Maar aardgasvrij speelt nu

eenmaal hier. Ook zijn onze jaren '80-woningen lastig grondig te verbeteren. Er loopt nu een isolatieproject van de gemeente. Daar is best veel interesse voor hier.”

Tot slot Ad: “Ik roep wel eens dat ik duurzamer ben dan veel energiemensen, want ik rij geen auto, heb nooit gevlogen etc. Als dit niet had gespeeld, had ik me eerder met de oude blokverwarming verderop in Overvecht beziggehouden, en meer tijd in andere maatschappelijke onderwerpen gestoken. Die gebrekkige oude blokverwarming zou veel meer prioritair moeten zijn dan aardgasvrij en zeker dan kookgas!”

Ad Tourné: Onze stappen en organisatievorm hangen niet erg af van of enen hoe Portaal meedoet. We hebben ze wel gevraagd om betrokken te zijn en zich uit te spreken. Daaruit volgde wel een positieve contactlijn. Portaal stelt zich terughoudend op: goed bezig, maar wij houden ons op de achtergrond. Ze helpen niet maar houden ook niet tegen. Portaal stemde blanco over het buurtmanifest. Niet gek. Het idee dat corporaties bijvoorbeeld inkoopkracht inbrengen is leuk maar werkt niet: dat mogen ze niet. Probeer dus gewoon praktisch elkaar te helpen.” Arjen Bezemer twijfelt aan de betrokkenheid van corporaties. “Hebben de mensen die ermee bezig zijn wel voldoende te zeggen? Beetje passieve houding. De Klopvaartbuurt speelt voor hen niet zo. Corporaties zijn ook niet aangehaakt op het manifest. Wordt rondom buurtwarmte wel interessant wat ze doen. Maar we kunnen ook zonder ze. Vind ik ook niet onze verantwoordelijkheid, meer iets voor de gemeente.”

Over wat ze van de gemeente verwachten

Ad en Arjen: “Gemeente versimpelt best veel... Het klopt dat wij de top van de top vormen en veel weten, en anderen veel minder tot nagenoeg niets. De gemeente heeft het hele spectrum te bedienen. Toch komt het op ons nog wel eens als al te simpel over. “Stadsverwarming is duurzaam” bijvoorbeeld.”

“Gemeente heeft soms moeite de eigen burgers serieus te nemen. Moeten wij in de buurt weer veel uitleggen...”

“Nodig is dat de gemeente transparant is, betrouwbaar en eerlijk. Ook in directe samenwerking. Lukt de laatste tijd best aardig naar ons.”

“Fijn ook dat aardgasvrij nu via de transitievisie warmte ook de rest van de stad ‘treft’. En dat daar publieke waarden bij gelden: betaalbaar, betrouwbaar, duurzaam, en transparant in de kosten, open net, en een vorm van keuzevrijheid. Dat lijkt best op ons buurtmanifest! Wel andere accenten. Gaat er wel om dat er macht is om de (voor)waarden geregeld te krijgen.

Wij lopen ver vooruit, maar hebben ook dekking nodig, bijvoorbeeld richting Eneco. Daarom goed dat de gemeente ook haar rol oppakt.”

Wat hebben wij nodig: we hebben geen formele status, geen bankrekening etc. Op jaarbasis hebben we zo'n 500 euro nodig, voor de website, vergoeding buurtcontactpersonen, wat attenties voor hulp. Bleek vanuit gemeente niet te regelen...

Referenties

- Interview met Ad Tourné en Arjan Bezemer op 25 maart 2021
- <https://klopvaartaardgasvrij.nl/>
- <http://www.energievechtzoom.nl/>
- Verwerking vragen en inbreng bewoners tijdens de buurtgesprekken, Rapport NEV 2019
- Verwerking inbreng bewoners tijdens de buurtgesprekken November-december 2020 over onderzoek Buurtwarmtenet, Rapport NEV 2020

Veemarkt Samen

De Veemarkt is een nieuwe buurt in het noordoosten van de stad Utrecht. De oudste huizen hier zijn vijf jaar jong. Al snel, toen de eerste huizen bewoond waren en veel andere nog in aanbouw, ontstond hier een plan om de buurt grandioos te verduurzamen. “Dat plan was van Michiel Zweers. Die was met een fantastische langetermijnvisie bezig: naar maximaal woongeluk. Groener, duurzamer en socialer, en een voorbeeldwijk zijn voor anderen, ook al omdat het hier vanuit nieuwe situatie eenvoudiger is.”

Aan het woord is Piet-Hein Speel. “Ik woon hier twee jaar nu. Ik wilde mensen leren kennen en zo op zoek naar “iets”. Zelf was ik actief in de energietransitie. Is dat wat voor de Veemarkt, vroeg ik me af. Zo vond ik de groep rondom Michiel.” Het plan op weg naar “Maximaal Woongeluk” was veelomvattend. Een regelvrije omgeving maakte er onderdeel van uit, zonder belastingheffing, geen overheid, eigen regels. Ook de financieel-economische kant was sterk belicht, met energieopwekking en deelmobiliteit als geldmotoren om de andere ambities te bekostigen. “Dit is een buurt met veel ondernemers.”

De ideefase leidde hier dus tot iets krachtigs. Ook zat het idee sterk verknoopt aan een persoon. “Dat trok aan, en het stootte af. Plus, hij deed dit op een gegeven moment bijna fulltime, én voor nop.” Michiel trok zich terug. Piet-Hein en anderen namen het over. “Van een innovatief idee gingen we naar meer een programma. En we staken meer tijd in relaties en samenwerking. Met de gemeente, met de provincie, met Energie-U voor het contact met andere buurtgroepen.” De groep kende wat wisselingen en bleef in omvang even groot. Ook veranderde de naam: van Veemarkt2020 naar Veemarkt Samen.

Het plan ontwikkelde door. Nu gaat het concreet over plannen en posities voor energieopwekking, en het organiseren van budget voor projectleiding en onderzoek. Die energieopwekking, uit wind en zon, en op termijn wellicht ook geothermie, vindt plaats *buiten* de Veemarkt. Aan de andere kant van de A27 ligt polderland, weilanden waar gewandeld en gefietst wordt en waar ook een fort ligt dat onderdeel uitmaakte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

“Onze doelstelling blijft: maximaal woongeluk. Daarvoor is nodig dat we energieopwekking weten te organiseren. Dat is een project van de lange adem, waar ook geld voor nodig is. Maar we doen niet alleen dat: we werken ook aan geveltuinen, groene daken, een buurtstroomproject, deelmobiliteit. Met dit alles bezig zijn brengt óók geluk!” Het ontwikkelen van windmolens en zonnepanelen is best een opgave, met een flinke doorlooptijd én een flinke tijdsbesteding. “We richten een coöperatie op. Hopelijk helpt dat bij het vergaren van middelen en het verzorgen van continuïteit. De optie om durfkapitaal op te halen is ook in beeld. We hebben een subsidieaanvraag lopen bij de provincie, als dat lukt kunnen we mensen inzetten op de energieopwekking.”

Die energieopwekking kan zomaar eens meer opleveren dan voor Veemarkt nodig is. Veemarkt kent 650 woningen. “Als we energie over hebben, kan dat in andere buurten benut worden.” Van de 650 huizen is het merendeel eigenwoningbezit. “Er zijn hier relatief veel hogere inkomens. Ook een sterke ondernemende geest, zeker ook bij de eerste initiatiefnemers.”

Met energie op woningniveau houdt de groep zich nog niet bezig. De woningen zijn nieuw. Veel ervan zijn nog wel voorzien van een gasketel. “Er is ook best animo voor aardgasvrij. Maar er hoeven nog even geen gasketels vervangen te worden. Wel gaan we kijken naar alternatieven voor het moment dat dat gaat spelen.”

Waar ligt nou de hoogste ambitie, bij het maximaal woongeluk, bij de energieopwekking, bij de onderneming? “Voor mij bij het zoveel mogelijk mensen betrekken. Maar dat kan voor iedereen anders zijn. Hier leeft sterk dat het van de wijk moet komen. Anderen gaan het niet voor ons doen.” Ook stelt Piet-Hein: “Het bredere verhaal helpt echt. Alleen energieopwekking trekt vooral technische mannen. Bij ons gaat het breder. Al ben ik nog wel ontevreden over de communicatie. We hebben nog geen vertegenwoordiger per blok of straat bijvoorbeeld. Op 650 woningen krijgen we 150 ingevulde vragenlijsten. Er zijn 50 mensen met interesse in deelmobiliteit. Die aantallen mogen van mij echt drie keer zo hoog.” Er zijn in deze buurt relatief veel werkende ouders, met weinig tijd. Mogelijk speelt dat mee? “Kan. En er zijn ook hier nog mensen die overal tegen zijn. Daar houden we ons nog maar even niet mee bezig.”

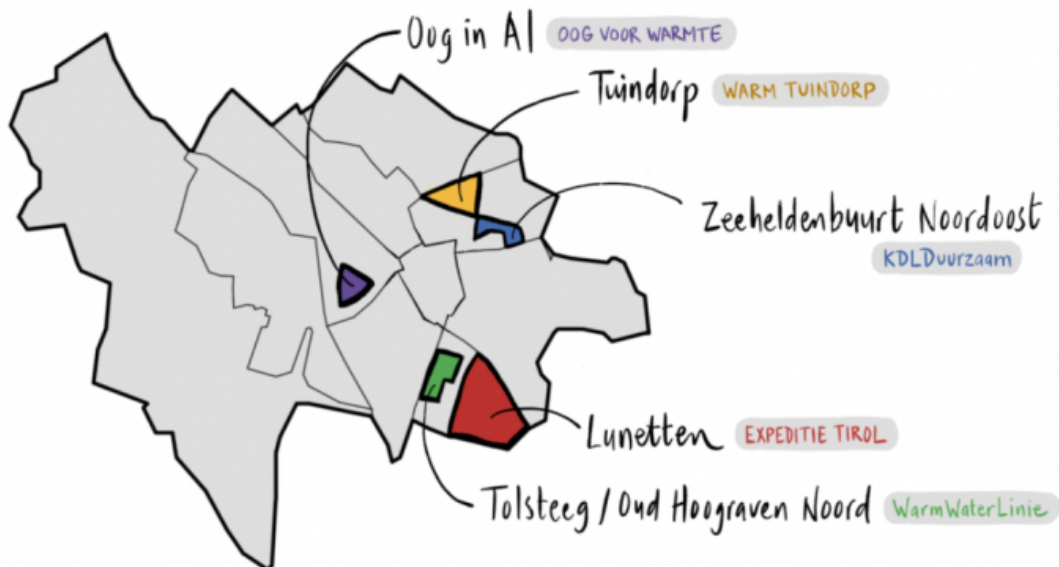
Referenties

- Interview met Piet Hein Speel 26 februari 2021
- <https://veemarkt2020.nl/> (zie projectplan update) is
- <https://www.facebook.com/Veemarkt2020-213366412874098/>
- <https://twitter.com/veemarkt2020>

Drie Collectieven van Expeditie Warmte

'[Expeditie Warmte](#)' is een initiatief van gemeente Utrecht waar ze bewonerscollectieven uitnodigden om voor hun buurt of Vve te verkennen hoe een lokale warmtebron een alternatief kan zijn voor aardgas. Onder begeleiding van de gemeente, met inbreng van Energie-U en samenwerkend met bedrijven, zochten ze naar mogelijkheden om warmte uit rivieren, kanalen, het riool, de bodem, buitenlucht, of restwarmte van een lokaal bedrijf naar hun buurt te brengen.

Vijfbewonerscollectieven deden mee: Oog voor Warmte, Warm Tuindorp, KDL Duurzaam, Expeditie Tirol en WarmWaterLinie, zie figuur 6.

Figuur 6: Teams Expeditie Warmte, Gemeente Utrecht

Op 11 maart was de “finale” van de Expeditie en werd het plan van bewonersinitiatief Oog voor Warmte uitgeroepen tot winnaar. Expeditie Tirol werd tweede en Warm Tuindorp eindigde als derde. Deze teams ontvingen budget om hun plan verder uit te werken. Voor dit onderzoek zijn drie van deze collectieven geïnterviewd over hun initiatief en de plannen. Dit zijn Expeditie Tirol, Oog voor warmte en KDL duurzaam. Hieronder vinden jullie de uitwerkingen.

Expeditie Warmte Tirol (Lunetten)

“Wij willen niet achteraan komen maar zelf het heft in handen nemen.” Aan het woord is Sytske Stoop uit Lunetten. “In ‘het dorp Lunetten’ gebeurt al veel sociaals en groens. Op energiegebied gebeurt nog niet zoveel. Ik had ook eigenlijk wel gedacht dat de gemeente daar het voortouw in zou nemen en dat we bijvoorbeeld een brief zouden krijgen over plannen.”

Dat gebeurde niet. Wel nam de gemeente Utrecht het initiatief voor de Expeditie Warmte, om bewonersgroepen aan te moedigen om samen met een bedrijf een lokale warmtebron te benutten voor verwarming. In Sytskes straat Tirol was er animo om mee te doen. “We doen niet zozeer mee om te winnen. Wel om vaart erin te krijgen.”

De groep Tirol bestaat uit negen kerngroep leden. Hun expeditie startte in december 2020. Twee mannen gingen aan de slag en flyerden in de buurt. Daaruit volgde een infoavondinfoavond waar 23 mensen aan deelnamen, op ruim honderd huizen. Daaronder zitten ook enkele huurwoningen van woningcorporatie Bo-ex. Bo-ex is ook in de kerngroep vertegenwoordigd. “Bo-ex heeft specifieke kennis en kan bijvoorbeeld goedkoop inkopen.” De kerngroep komt iedere week bijeen, vanwege corona gebeurt dat online.

“Wat willen we eigenlijk: niet achteraanlopen, niet als laatste aan de beurt zijn in de energietransitie, maar zelf het heft in handen nemen. Het gaat hier dan specifiek om collectieve oplossingen. Lunetten heeft geen warmtenet en er ligt ook geen warmtenet in de buurt. We zoeken een collectieve optie, met omgevingswarmte. Dat kan voor enkele woningen zijn of voor vele.”

De groep Expeditie Tirol werkt samen met Eneco. “Eneco wil hiervan leren. En misschien willen ze ook wel meer dan dat en er een keer geld aan verdienen. Onze groep is weinig sceptisch over Eneco. Ik ben dat misschien zelf nog wel het meest... Los van de uitslag van de Expeditie gaan we door. Dat kan ook zijn met eigen huizen van alleen de mensen die willen. Mogelijk geldt zoiets ook voor Bo-ex.”

De groep van negen bestaat uit drie vrouwen. Vier van de negen zijn als inhoudelijk expert te zien. De meerderheid is man en veelal wat ouder, gepensioneerd soms ook. “Namens ongeveer één derde van de ruim honderd huizen is onze enquête ingevuld. Niet door de huurders, dat ging via Bo-ex. We kregen veel positiefs terug maar ook wel boosheid, in de zin van ‘Onzin dit!’”

“De tijdsbesteding is best fors, zeker nu met het schrijven van ons plan voor de jury van de Expeditie. We zitten eens per week met Eneco, en ook eens per week als kernteam. Aan de andere kant merken we ook dat de tijdsdruk vanuit de competitie helpt.”

Wat heeft de groep gedaan, en wat is er nodig? “We hebben warmtefoto’s gemaakt, met hulp van Energie-U. En via Bo-ex hadden we ook warmtefoto’s van boven! Dat helpt ook om anderen weer te informeren. Nodig is soms een beetje geld, voor de warmtefoto’s, voor drukwerk en de mooie opmaak ervan. Deels kregen we dat van de gemeente vanuit de Expeditie, maar niet voor alles.”

Dan naar de techniek. Het idee is dat er een collectief warmtesysteem komt, met een collectieve warmtepomp die in een container in de buurt staat. Van daaruit gaan warmteleidingen naar de huizen. Daardoor stroomt warmte van lage temperatuur. In de huizen komt dan een kleine warmtepomp die voor warm water de temperatuur verhoogt. “Ik vind het best ingewikkeld. Je moet veel in je huis doen: alle ramen vervangen, energiezuinige ventilatie toepassen, een bodemfolie, iets aan het dak verbeteren, eventueel vloerverwarming. Energielabel B is nodig. Veel gedoe toch wel. Kan zomaar eens duizenden euro’s gaan kosten, zonder het collectieve systeem dus nog. En dan vraag ik me soms af: zijn we niet te vroeg? Zoals destijds met onze zonnepanelen, want nu zijn veel betere te krijgen. Weten we al genoeg, waar varen we op?”

“Maar het zou mooi zijn als we met plukjes mensen kunnen werken die mee willen doen. De rest komt later wel. Je kan het ook niet allemaal alleen. De gemeente en de energiesector zullen ook wat moeten doen. Dat is nu nog wat klein. Voor deze Expeditie heb ik eigenlijk nooit wat gehoord. En ik verwacht toch wel wat van de gemeente.”

“Het gaat mij er dus vooral om dat we niet als laatste zijn en dat we zelf wat doen. Duurzaamheid is dan misschien niet eens de grootste factor hier. En het gaat erom dat we mensen meekrijgen die er geen verstand van hebben. Want het is soms dus best ingewikkeld. En de mensen die níet willen en die boos reageren, komen als laatste wel.”

Referenties

- Interview met Sytske Stoop 22 Februari 2021
- <https://jouwhuisslimmer.nl/werkgroep-energietransitie-lunetten/>
- <https://lunetten.nl/organization/6185/werkgroep-energietransitie-lunetten>
- <https://lunetten.nl/project/7710/expeditie-tirol--op-zoek-naar-nieuwe-warmte->
- https://buurtbudgettenlunetten.nl/?page_id=30
- <https://www.energieambassadeursutrecht.nl/aardgasvrij-voor-buurten.html> (Samen met Hoograven Duurzaam, Warm Tuindorp en Werkgroe0
- <https://lunetten.nl/organization/7467/expeditie-tirol--op-zoek-naar-nieuwe-warmte->

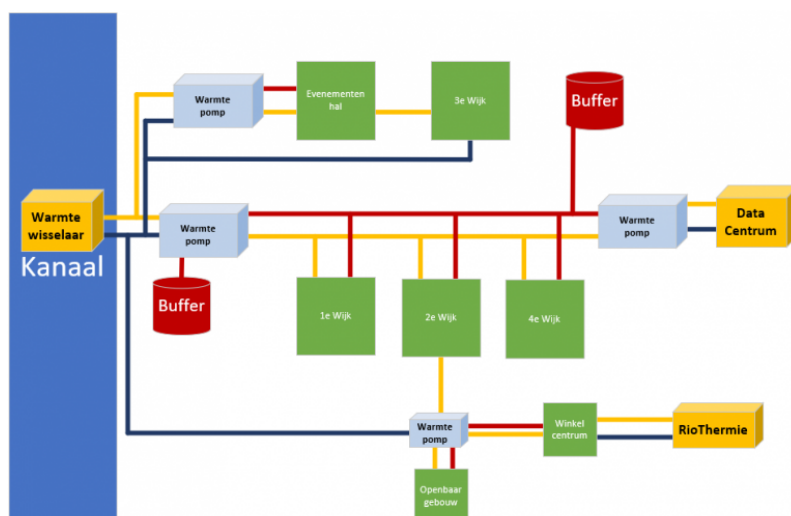
Oog voor warmte

De meeste punten van de Expeditie Warmte waren dus voor het plan van Oog voor Warmte, een samenwerking tussen inwoners van Oog in Al en de bedrijven Nieuwe Warmte en Windmee Advies. Het plan heeft als doel om warmte uit het Merwedekanaal te gebruiken (aquathermie) via een lokaal warmtenet in combinatie met warmtepompen, isolatie en zonnepanelen. Een collectief warmtesysteem dus in combinatie met óók verbeteringen in en aan woningen.

Op de [website](#) van het initiatief lezen we dat de volgende fase het maken van een gedetailleerd haalbaarheidsonderzoek en een lijst van geïnteresseerden is. Hoe meer burens mee willen doen, hoe goedkoper en realistischer de plannen worden. Het stappenplan om tot realisatie van het totale plan te komen, ziet er als volgt uit:

- Voorbereiden eerste woningen.
- Realisatie van een basis warmtenet.
- Uitbreiden van het warmtenet met een midden-temperatuur warmtenet.
- Uitbreiden van het warmtenet met clusters en bronnen.

Het gewenste eindresultaat ziet er schematisch als volgt uit:

Figuur 7: Stappenplan Oog voor Warmte, overzicht

Figuur 8: Luchtfoto Merwedekanaal en aangrenzend deel van Oog in Al

We feliciteren Marc met de overwinning en vragen welke weg hij heeft afgelegd tot bestuurslid van bewonersinitiatief Oog voor Warmte.

“Ik ben geboren in Naarden en verhuisde later naar Reeuwijk. In Delft studeerde ik Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek en daarna ging ik werken bij Fokker. Later ben ik in de ICT terecht gekomen. Ik kom het best tot mijn recht op de scheidslijn tussen de business en ICT. Sinds 1997 woon ik in Utrecht, eerst op de Tolsteegsingel en nu in Oog in Al. Duurzaamheid is altijd in bepaalde mate aanwezig geweest in mijn leven en wordt steeds belangrijker. Onze woning is geïsoleerd en we koken met inductie. Zakelijk maak ik gebruik van een elektrische deelauto van We Drive Solar. Maar minder vliegen en meer vegetarisch eten vind ik lastig.”

Ik ben in Expeditie Warmte beland omdat ik op zoektocht was naar actief worden in mijn eigen buurt. Ik ben iemand die wat ik doe altijd met volle overgave doe en actief worden in mijn buurt is voor mij een welkome afwisseling met mijn werk, een afleiding zeg maar. Ik startte in het bestuur van de wijkvereniging, maar daar kreeg ik niet voldoende energie van. Toen de expeditie voorbijkwam, werd ik direct enthousiast omdat het goed past bij mijn streven steeds duurzamer te worden. Ik vind impact maken belangrijk en daarom word ik ook zo blij van ons initiatief: het is innovatief, we kunnen een voorbeeld zijn voor anderen en snel resultaten bereiken. En wat ook leuk is dat ik mijn burens beter heb leren kennen en dat we werken met een leuke en goede marktpartij, daar krijg ik echt energie van.”

We vragen Marc naar zijn rol binnen het initiatief: “Mijn rol is niet echt gedefinieerd, maar ik zie mezelf vooral als spelverdeler. Ik pak de dingen op die blijven liggen en door die op een goede manier aan andere personen te verbinden, worden die acties wel opgepakt. Ik ben er zo’n vier tot acht uur in de week druk mee.”

Wat heeft de expeditie jullie initiatief gebracht? “We zijn nu een beweging. Vroeger waren er slechts enkele verbindingen in de buurt zoals een buurtbarbecue of een buurtactie voor isolatie of zonnepanelen. Nu is er een basis om gezamenlijk huizen te isoleren, zonnepanelen aan te schaffen en idealiter ook een warmtenet te ontwikkelen.”

Bewoners enthousiasmeren

Marc herkent het aanslaan op techniek van de initiatiefnemers wel. “Om bewoners te enthousiasmeren hebben we dingen tastbaar gemaakt. In onze communicatie maken we gebruik van

plaatjes van het kanaal en zonnepanelen. Dingen die je kunt zien en je kan inbeelden. Dat werkt beter dan gas, een warmteleiding of geothermie. Daar kunnen de meeste bewoners zich niet goed iets bij voorstellen.”

Om bewoners verder mee te nemen in de plannen wil ook Oog voor Warmte de “business case omdraaien”: “Het uitgangspunt moet zijn wat de wensen zijn van de bewoners en wat ze daarvoor over hebben.” Dat hebben ze nog niet uitvoerig in de buurt getest, maar dat gaan ze wel doen. “Wij geloven dat het mogelijk is, en van daaruit ontdekken we wat de beste manier is. Eerst vijf huizen aansluiten en ontdekken wat dat brengt. Met de feitelijke data kunnen we dan weer verder. Desnoods hangen we warmtebuizen tijdelijk over de straat.”

Flirten met de markt

Marc: “Bewoners vragen ons waarom de gemeente dit plan niet oppakt. Of de markt. Wij willen graag laten zien dat we samen een succes kunnen maken van de nieuwe warmtevoorziening. Wij *flirten* daarvoor met de markt. We vonden partijen die met ons willen pionieren, dat vinden we leuk. Ze krijgen van ons dan ook de ruimte, ook voor een gezamenlijke businesscase, dat is goed voor lange termijn betrokkenheid.”

Wat zijn jullie verwachtingen van organisaties zoals de gemeente of Energie-U?

Marc: “Van de gemeente verwachten we dat ze minimaal garant staan voor de financiering, maar liever zien we ze als medefinancier. Hulp bij de noodzakelijke vergunningen zou ook fijn zijn. Van Energie-U zouden we graag ondersteuning bij de communicatie krijgen, zoals nu met dit artikel. En informatie over collectieve inkoop van zonnepanelen en isolatie. Met welke partijen kunnen we een deal sluiten? Welke marktpartijen zijn betrouwbaar? Onze organisatie is nog jong en misschien een beetje naïef. We varen graag mee op de kennis en ervaring bij Energie-U.”

Referenties

- Interview Marc de Koos van Oog voor Warmte op 12 maart 2021
- <https://www.oogvoorwarmte.nl/>
- <https://www.windmeeadvies.nl/>
- <http://www.nieuwe-warmte.nl/>
- <https://jouwhuislimmer.nl/utrecht/team-uit-oog-in-al-wint-expeditie-warmte/>

Vve's Karel Doormanlaan Zeeheldenbuurt/ KDL Duurzaam

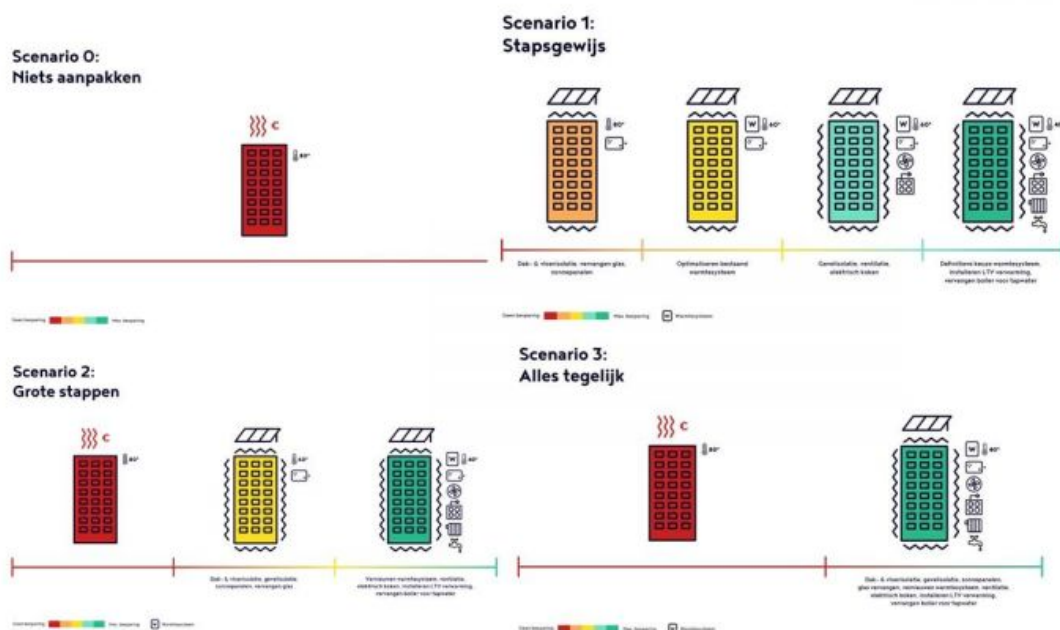
KDL Duurzaam is een bewonersinitiatief aan de Karel Doormanlaan dat met hulp van “de Warmteregisseurs” een leidraad voor verduurzaming van het gebouw heeft gemaakt. Diverse onderzoeken en de resultaten van een enquête zijn gebundeld in een Plan van Aanpak waarbij vier scenario's in een stappenplan zijn uitgewerkt. De scenario's zijn gevisualiseerd in de afbeelding hieronder, op de [website van KDL Duurzaam](#) vind je meer informatie.

Aan het woord is Ante Sellis van KDL Duurzaam. Wij kennen haar al een tijd omdat ze lid van en actief bij Energie-U is. Ook Ante vragen wij welke weg zij heeft afgelegd voordat ze zich aansloot bij KDL Duurzaam. “Mijn weg ging kriskras door Nederland. Ik ben geboren in Zwolle, opgegroeid op de Veluwe en daarna Internationale Betrekkingen (Europees Milieubeleid en Internationale Klimaatonderhandelingen) in Groningen gaan studeren. Tijdens mijn afstuderen ben ik in Den Haag gaan werken bij het klimaatteam van Nederland. Het klimaatteam verzorgt onder andere de Nederlandse inbreng bij internationale onderhandelingen, zoals voor het Klimaatakkoord van Parijs. Sharon Dijkma leidde destijds de onderhandelingen voor Nederland, nu is ze onze burgemeester.

Momenteel woon ik in Utrecht en werk ik bij de gemeente Vlissingen als beleidsmedewerker energietransitie en klimaatadaptatie. Ik zet me al heel lang in voor duurzaamheid. Voor mij is dat geen keuze, iedereen moet aan de slag met verduurzamen en energie besparen, zelf en met je burens. Het duurzaamheidszaadje werd bij mij geplant toen ik 16 jaar oud was en met biologie naar de film van Al Gore ging. Ik vond de film best lang, maar de beelden hebben echt indruk gemaakt.”

Ante is initiatiefnemer voor de deelname aan de expeditie. Haar vriend Jurjen zit in het bestuur van de Vve en heeft een duurzaamheidscommissie ingesteld. “In die commissie zaten voornamelijk technische mannen, de techniek klopte daardoor, maar het participatiegedeelte ontbrak nog. We hebben de expeditie benut om participatie goed in onze verduurzamingsplannen terug te laten komen.”

[Als je hier klikt](#), kun je onderstaande afbeelding downloaden en meer in detail bekijken.

Figuur 9: Scenario's Karel Doormanlaan Duurzaam

Van techniek naar óók draagvlak

Ante besteedt gemiddeld twee avonden in de week aan de verduurzaming van het gebouw. “Dat is best wel intensief naast mijn werk. We startten de expeditie en kwamen er al snel achter dat het beter zou werken als we eerst zouden focussen op één appartementencomplex in plaats van alle vier. Als verduurzaming van één blok mogelijk is, dan kan het bij andere blokken namelijk ook. We zijn als het ware de pilot Vve.”

De vier scenario's die er nu liggen voor de Vve om te verduurzamen zijn nog niet heel ver uitgewerkt. De ALV moet eerst beslissen welk scenario de Vve gaat volgen. De scenario's lopen uiteen van de aansluiting op het stadswarmtenet behouden tot all-electric zonder stadswarmte. De basis van de scenario's is de trias energetica, echt gericht op energie dus. Al was het startpunt ooit het oplossen van bouwkundige gebreken en het verhogen van wooncomfort. Daar kwam verduurzamen en daarmee geld besparen later bij en dat is nu het uitgangspunt. Dat bleek ook uit de onlangs gehouden enquête onder bewoners, de prioriteiten liggen bij:

1. Duurzaamheid.
2. Verhogen van comfort.
3. Kostenbesparing.

“Vanuit de expeditie lag de focus op de zoektocht naar alternatieve warmte. Gezien eerdere onderzoeken, lag bij ons juist het grootste accent op participatie en zijn we veel minder ingegaan op deze alternatieve warmtetechnieken. Wat zijn de wensen van de bewoners en wat hebben ze daarvoor over? Vanuit die uitgangspunten willen we techniek en financiën organiseren. De Expeditie heeft ons geholpen om alle stappen om het gebied van duurzaamheid in kaart te brengen en welke planning en fasering daarbij hoort in relatie tot draagvlak bij de bewoners.” Het thema duurzaamheid leeft nu veel meer in de buurt, mensen komen nu naar ons toe. Ook zijn onderzoeken nu meer gestructureerd, de expeditie heeft voor een versnelling gezorgd. We willen graag dat het lukt bij ons zodat we een voorbeeld kunnen zijn voor andere Vve's in Nederland.”

'Wij geloven dat dit mogelijk is!'

Wat zijn jullie verwachtingen van organisaties zoals de gemeente of Energie-U?

Ante: “Wij blijven graag met de gemeente in gesprek. Mogelijk over (financiële) hulp bij bijvoorbeeld verregaande isolatie en bij de vergunningen van onze overige plannen. En mochten we op stadsverwarming blijven dan zouden we het fijn vinden als de gemeente zich inzet voor lagere kosten en verduurzaming van het stadswarmtenet. Energie-U heeft ons al goed geholpen bij het bewoners participatieproces en bij een constructieonderzoek voor het plaatsen van zonnepanelen op ons dak. Ze kan verder helpen met het proces inrichten voor de zonnepanelen en door het gesprek met Eneco aan te gaan met betrekking tot de kosten en de verduurzaming van het stadswarmtenet.”

Referenties

- Interview Ante Sellis van KDL Duurzaam op 12 maart 2021
- <https://kdlduurzaam.nl>

3. Analyse

In dit hoofdstuk wordt de vergelijking gemaakt van de belangrijkste resultaten per vraagcategorie. De oorspronkelijke vragenlijst is bijgevoegd in bijlage 1, de geaggregeerde bevindingen per vraag in een matrix in bijlage 2.

Vervolgens zijn per vraag de antwoorden van alle bewonerscollectieven gebundeld en geanalyseerd. Voor de navolbaarheid van onze analyse is het belangrijk te vermelden dat tijdens de samenvoeging van de antwoorden per vraagcategorie bleek dat sommige antwoorden nauwer aansloten bij een andere vraagcategorie. In de onderstaande tekst zijn deze verplaatsingen verwerkt. De inhoudelijke resultaten zijn uiteraard niet aangepast.

Beschrijving bewonerscollectieven

In totaal zijn zeven collectieven in een stedelijke context van de gemeente Utrecht onderzocht en drie collectieven in een landelijke context in Noord-Nederland. Tussen de groepen is de variatie zeer groot: een blok, een straat, een buurt, een stadswijk, een eiland, de hele gemeente. De collectieven richten zich voornamelijk op bewoners(eigenaren) en verhuurders. Er is een collectief die bewust niet de verhuurders meeneemt. Eén geeft ook aan de ondernemers en bedrijven in de wijk mee te nemen.

De rol van bewonerscollectieven en de betekenis ervan voor de energietransitie in hun buurt staat centraal. Deze bestaan soms uit grotere en soms uit kleinere groepen, in alle gevallen bestaan ze uit een kerngroep en een schil van vrijwilligers. Daarnaast zijn er leden en geïnteresseerde inwoners.

De geïnterviewden zijn allemaal betrokken als kernteamlid en hebben een achtergrond in beleid, techniek of het maatschappelijk domein. Alle groepen geven aan dat de tijdsinzet vrij groot tot groot is, een spannende opgave voor collectieven die doorgaans werken met vrijwilligers – ofwel veel in de avonduren. Voor hun projecten hebben ze grote ambities geformuleerd, een gedragen energietransitie is complex. Een succesfactor is de continuïteit van de organisatie. Iets wat voor een vrijwilligersorganisatie niet altijd gewaarborgd is.

Ontstaansgeschiedenis

De collectieven zijn op verschillende wijzen en tijdstippen ontstaan. Twee van de collectieven ontstonden in 2009 en 2011, ruim voordat de landelijke Proeftuinen Aardgasvrije Wijken in beeld kwamen. De andere acht zijn vanaf 2017 ontstaan, drie hiervan door de promotie van een aardgasvrije wijk, twee vanaf 2018 en drie vanaf 2019-2020 door de opgezette Expeditie Warmte van de Gemeente Utrecht.

De eerste collectieven, Ameland en Veemarkt, ontstonden uit een visie en een inspiratie door mensen die voorbeelden hadden gezien van energieneutraal eiland of een duurzame wijk. Daartegenover staan twee collectieven in Utrecht Overvecht die zijn ontstaan als reactie op een brief van de gemeente: uw wijk wordt aardgasvrij; een eerste collectief ontstond als tegenbeweging, de ander vanuit een meedenkende beweging. De vier andere collectieven zijn duidelijk ontstaan door een uitdaging van de gemeente: door het uitschrijven van een wedstrijd voor ideeën voor een gebouw of wijk. En tot slot zijn er ook nog twee die zijn ontstaan vanuit urgentiegevoel: ervaren stikstofproblematiek in de wijk, of aardgasvrij willen worden maar dat niet zelf kunnen.

Samengevat ontstonden de collectieven:

- Bottom-up, uit eigen beweging (ondernemend, informerend): 4x
- Mengvormen van bottom-up – top-down:
 - als navolging van een overheidsproject (samenwerkend): 5x
 - als reactie op een overheidsproject (kader stellend, bekritiserend): 1x

Doelstellingen

De hoofddrijfveer van de collectieven is een duurzame energievoorziening, passend bij de mensen en de omgeving. Algemeen zien we de volgende aanpak: het formuleren van een gezamenlijke visie en strategie, waarin omvang van opgave – gedifferentieerd naar de mensen en locatie – wordt vertaald naar ambitie, doel en aanpak. Plannen worden altijd voorgelegd aan de buurtbewoners.

Belangrijke doelen zijn: respect voor de ideeën van de bewoners, hun portemonnee, eigenaarschap bij bewoners en de kwaliteit van de ruimte in huis en de wijk.

Op hoofdlijnen kunnen de doelen ingedeeld worden op:

1. Energie (bewustwording, reductie en opwekking)
2. Breder leefbaarheid (“maximaal woongeluk”)
3. Directe impact voor mensen thuis of de leefomgeving

Concreet vertaalt zich dit naar uiteenlopende activiteiten en plannen. Zo zijn er bijvoorbeeld businessplannen ontwikkeld, waarmee geld terugvloeit naar de omgeving, of een groot ondernemingsplan voor energieopwekking dat ook in andere buurten benut kan worden. Een heel andere, meer individueel gerichte benadering is het huiselijk en persoonlijk maken van energie door de ‘verborgen impact’ van producten zichtbaar te maken (zie referentie bij casus Hoograven, p.12).

Voor alle collectieven staat de mens centraal: de eigen invloed, zeggenschap en eigenaarschap. Van daaruit worden afwegingen gemaakt voor energie, klimaat en omgevingskwaliteit. Technische mogelijkheden, kosten en betaalbaarheid vormen kaders. Hiermee krijgt het woonlastenneutraal extra componenten.

Opvallend is dat meerdere collectieven zich sterk uitspreken over hun democratische legitimiteit: veel groepen zien zichzelf als spreekbuis van een achterban, maar niet als vertegenwoordigers van iedereen uit het gebied waarin zij actief zijn. Overheden moeten zich er goed van bewust zijn dat niet alle bewoners via de lokale collectieven gehoord worden in planvormingsprocessen. Tegelijk geven collectieven ook aan zich – bij goede plannen – te willen inzetten deze groepen te benaderen.

Oplossingen plannen en resultaten

De oplossingen zijn heel verschillend, net als de collectieven. Zo zijn er zonneparken gerealiseerd en worden businesscases uitgewerkt. Andere collectieven zitten nog in oprichtingsfase. Doorlopend vinden haalbaarheidsstudies plaats, voor warmtevoorzieningen, zonnepanelen, deelauto's, windmolens, een biogascentrale of een onderzoek met een installatiebedrijf.

Naast concrete plannen worden ook organisatorische en communicatieve aspecten als resultaten aangemerkt: de oprichting van stichtingen en coöperaties; de organisatie van events zoals energiecafés, appeltaart gesprekken, charrettes en We-Energy Games; of ingezette bewustwordingstrajecten met mailingenmailingen, Buurkrachtgroepen, warmtescans, de energiebox en energiecoaches. Op deze manier vormen collectieven het communicatiekanaal naar de leden en geïnteresseerden, via bijeenkomsten, enquêtes, websites en brieven. Zo kunnen mensen uiteindelijk

meepraten over plannen en kan worden gezocht naar stakeholders (marktpartijen) die aansluiten bij de gemeenschappen.

Reflectie op de resultaten

De inzet van alle collectieven is gericht op het samen verder komen. Eén collectief noemt als doel het woongeluk van de wijk verbeteren, wat alleen kan als rekening wordt gehouden met de mens en zijn omgeving. Met andere woorden: energieopwekking moet worden ingepast in het landschap, de wijk of het gebouw. Welke veranderingen acceptabel zijn wordt in samenspraak bepaald met stakeholders. Zij maken een afweging tussen (in willekeurige volgorde): CO₂ besparing, duurzame energieopwekking, technische oplossingen, financiële mogelijkheden, werkelijke energieprestatie, impact op de tevredenheid met de leefomgeving en de tevredenheid over eerder behaalde resultaten. Wel peilen de collectieven doorlopend in hoeverre er draagvlak is voor verschillende oplossingen en worden plannen bijgesteld als oplossingen niet voldoen.

Procesverloop

Omdat veel van de collectieven in oprichting zijn of nog volop haarbaarheidsstudies uitvoeren is weinig zicht op het procesverloop.

Alle collectieven geven aan dat contact met de achterban en stakeholders, en het inhoudelijk voorbereiden van deze contacten, de meeste tijd vereist. De kernteams onderhouden contact met hun achterban via bijeenkomsten, websites, mails, brieven en enquêtes. De gesprekken met de andere stakeholders, zoals overheden, energiebedrijven, financiers en verzekeraars, vereisen verscheidende specialistische kennis. Hoe verder men richting de uitvoering van projecten komt, des te intensiever de inzet van het kernteam wordt. Diverse collectieven geven daarom aan dat het in een serieuze planvormingsfase noodzakelijk is financiering te verwerven voor het uitvoeren van structureel en professioneel werk, anders gaat dat niet lukken.

Invloedsfactoren

We hebben de collectieven gevraagd naar invloedsfactoren die zorgen voor versnelling of vertraging van projecten. De onderstaande factoren zijn reacties op open vragen.

Factoren die een versnelling geven in het proces zijn:

- (5x) werken vanuit de kracht (talenten) of de wensen (intrinsieke belangen) van bewoners of vanuit bewonersnetwerken (bestaande clubs; ook participerende ondernemers)
- (4x) externe deadlines (van een regeling, beleid, een brief van de gemeente, start van een warmtenetproject en een wedstrijd)
- (3x) samenwerking met alle stakeholders (o.a. gemeente, ondernemers, belangenvereniging)
- (2x) grote inzet door vrijwilligers, de wijkaanpak zit in het DNA
- (2x) ons initiatief krijgt een voorbeeldfunctie (dit werkt wervend)
- (1x) financiële ondersteuning (zetje in de rug) van de gemeente
- (1x) plannen komen leefbaarheid van de buurt tegemoet
- (1x) een buurtfeest (was een boost, een momentum dat werd onderstreept door de aanwezigheid van de wethouder)
- (1x) beleefbare urgentie (stikstof langs snelweg; zicht op duurzame energieopwekking)
- (1x) onderzoek uitvoeren (uitwerken en onderbouwen plannen; aansluiten bij een project van een andere grote partij)

Factoren die een vertraging of stagnatie veroorzaken in het proces zijn:

- (5x) te veel inzet vereist (als klein collectief kunnen we alleen informeren; vrijwilligers in eigen tijd vs. betaalde professionele inzet; grote inzet nodig om relaties met – nieuwe – buurtbewoners te onderhouden; kwetsbaarheid als kartrekker stopt, wie vervangt?)
- (4x) voorwaarden externe organisaties (verzekeraar, postcoderoosregeling, gelabeld geld, warmteleverancier) bemoeilijken onze bewegingsruimte en/ of de businesscase
- (3x) veel verschillende soorten kennis nodig (sociaal, technisch, economisch, ecologisch, organisatorisch); je hebt een gebalanceerd plan nodig (moet je naar op zoek);
- (2x) moeizame samenwerking met stakeholders (resultaat komt niet overeen met verwachting of toezegging; onvoldoende onderlinge afstemming; sluit niet aan beleid van de gemeente)
- (1x) tegenvaller heeft nadelig effect op motivatie vrijwilligers (niet gehonoreerd krijgen subsidie)
- (1x) onduidelijkheid over het wel of niet vervangen van het gasnet (mensen raken gedemotiveerd, dit beïnvloedt de businesscase).

Relatie met stakeholders

Het bedrijfsleven

De meeste collectieven geven aan dat zij goed of zelfs zeer goed samenwerken met het bedrijfsleven. Twee collectieven geven aan dat de informatievoorziening vanuit het energiebedrijf beter kan, maar over het algemeen is men tevreden.

De gemeente

De relatie met de gemeente wordt heel verschillend ervaren, soms verandert de relatie gedurende het proces. We zien dat een top-down benadering vanuit de gemeente, bijvoorbeeld door het voorstellen van een plan voor de buurt, vaak een slechte start van de relatie betekent. Maar ook dat men elkaar later alsnog is gaan vinden en dat de collectieven nu meedenken met de gemeente. Soms gebeurt dat door het samen ontwikkelen van plannen, soms door het stellen van kaders (bewonerswensen als het programma van eisen) en het toetsen van gemeentelijke plannen daarop. Dit leidt ertoe dat het initiatief door de gemeente serieus worden genomen, ook wordt hiermee een groter draagvlak gecreëerd voor het vertegenwoordigen van een buurt of wijk.

Een aantal collectieven heeft een meer ondernemende houding, zij wachten niet op een voorstel of plan van de gemeente maar ontwikkelen zelf projecten. In sommige gevallen nodigen bewoners, soms met ondernemers, de gemeente uit haar plannen bij hen in te brengen. Enkele gemeenten faciliteren deze ondernemende collectieven door een financiële bijdrage voor een projectleider, of indirect via een wedstrijdconstructie.

Ook zijn er collectieven en gemeenten met dezelfde doelen, zij werken hand in hand aan plannen en het verwerven van financiering. Soms lukt dat niet en is de ondersteuning vooral persoonlijk door bij tegenvallers een hart onder de riem te steken.

Wat wordt van gemeenten verwacht?

Dit verschilt per collectief: van de rol die ze zichzelf toebedelen en hun doelstelling. Ondernemende collectieven verwachten bijvoorbeeld dat de gemeente meewerkt aan goede voorstellen, maar doen de uitvoering voornamelijk zelf. Verder verwachten alle collectieven dat de gemeente geïnteresseerd is om op die manier tot een goede afstemming te komen tussen doelen en plannen van de gemeente met de wensen en randvoorwaarden van de collectieven.

Tot slot geven alle collectieven aan steun van de gemeente nodig te hebben. Zowel financiële steun voor de uitvoering van werkzaamheden en verwezenlijking van de plannen zeer welkom is; als mentale steun en inzicht in de plannen van de gemeente.

Naam Initiatief	Type initiatief	Omvang: Aantal leden Aantal woningen (afgerond)	Kernthema's: Leefbaarheid (ruimtelijke kwaliteit, woongenot), Brede duurzaamheid (natuur, mobiliteit, etc.), Energie/warmte transitie , Sociaal (gezamenlijke activiteit)	Impact: Direct door mensen thuis; Gericht op collectieve opgave	Insteek: Ondernemend (plannen maken voor projecten) Informerend (bijeenkomsten, gesprekken, doorverwijzen)	Relatie gemeente: Zelf oppakken Samen met de gemeente Afwachten wat de gemeente gaat doen
Amelander Energiecoöperatie	Landelijk	3.747 woningen	Leefbaarheid Brede duurzaamheid Energie/ warmtetransitie	Directe impact Collectieve opgave	Ondernemend Informerend	Zelf oppakken Samen met de gemeente
Energiek Roderwolde	Landelijk	200 leden 600-800 woningen	Leefbaarheid Energie/warmtetransitie	Collectieve opgave	Ondernemend Informerend	Zelf oppakken
Energiecoöperatie Westerveld	Landelijk	19.348 woningen	Leefbaarheid Energie/warmtetransitie	Collectieve opgave	Ondernemend Informerend	Zelf oppakken
Hoograven Duurzaam	Stedelijk	300-400 leden	Brede duurzaamheid Sociaal	Directe impact	Informerend	Afwachten
Vechtzoom	Stedelijk	115 woningen	Warmtetransitie	Collectieve opgave	Informerend	Samen met gemeente
Klopvaart Aardgasvrij	Stedelijk	300 woningen	Warmtetransitie	Collectieve opgave	Informerend	Samen met gemeente
Veemarkt Samen	Stedelijk	700 woningen	Leefbaarheid Brede duurzaamheid, Energie/warmtetransitie Sociaal	Directe impact Collectieve opgave	Ondernemend Informerend	Zelf oppakken
Expeditie Tirol	Stedelijk	100 woningen	Warmtetransitie	Collectieve opgave	Informerend	Samen met gemeente
Warm Oog in Al	Stedelijk	Enkele straten	Warmtetransitie	Collectieve opgave	Informerend	Samen met gemeente
KDL Duurzaam	Stedelijk	Vve van de flat	Brede duurzaamheid Warmtetransitie	Directe impact Collectieve opgave	Informerend	Zelf oppakken Samen met gemeente

Tabel 1: Overzicht kernelementen

4. Conclusies

We hebben de bevindingen uit ons onderzoek teruggebracht tot een beperkt aantal hoofdpunten waarover we conclusies trekken.

De fysieke omgeving heeft grote invloed op de opgave van een bewonerscollectief

In de stad Utrecht speelt warmtetransitie en warmteopwekking (uit diverse energiebronnen) in combinatie met woningverduurzaming vaak meer dan in de landelijke gemeenten, hier ligt een relatie met de woningdichtheid. Bij een lage dichtheid is een warmtenet niet rendabel en zal vaker worden gekozen voor individuele oplossingen.

In landelijke gemeenten zijn er meer mogelijkheden voor elektriciteitsopwekking en biogasproductie. De beperkte netwerkcapaciteit is daarbij wel een steeds grotere belemmering. In de kustregio (en eilanden) wordt ook waterenergie onderzocht.

Als een initiatief aan de rand van de stad actief is, dan zien we dat zij in het nabijgelegen buitengebied de mogelijkheden voor elektriciteitsopwekking onderzoeken.

Bewonersgroepen kennen verschillende ontstaansredenen en nemen daardoor verschillende rollen aan

We zien dat sommige collectieven zich richten op het informeren, inspireren en stimuleren van bewoners. Andere hebben een meer ondernemende houding, zij ontwikkelen lange termijn plannen en verwerven van budget voor diverse doeleinden (flyers, inhuren specialisten, uitvoeren plannen). Deze ondernemende rol zien we vooral bij groepen die op eigen initiatief en motivatie zijn ontstaan. Ten derde zien we een categorie groepen die de buurt vertegenwoordigt. Vooral collectieven die hun wijk aardgasvrij willen maken, kiezen een rol als vertegenwoordiger van de wijk. Tenslotte zien we collectieven die nog zoekende zijn naar hun rol.

Er lijkt een relatie tussen de gekozen rol en het ontstaan van een initiatief:

1. Eigen initiatief, vanuit één of enkele personen met een sterke intrinsieke motivatie of missie (bottom-up). Hier vallen de ondernemende collectieven doorgaans onder.
2. Reactie op een voorgenomen initiatief van anderen (gemeente, netbeheerders, corporaties) die de buurt aardgasvrij willen maken (top-down). Zij kiezen voor reagerende houding en vertegenwoordigen de buurt. Hier vallen informerende collectieven doorgaans onder.
3. Reactie op een uitnodiging van de gemeente om met warmtetransitie aan de slag te gaan (gelijkwaardig). Deze groepen zijn vaker zoekend in wie ze vertegenwoordigen en waar ze voor staan en zijn moeilijk in te delen in een categorie.

De mate van betrokkenheid van bewoners hangt samen met de gedefinieerde energie-opgave

Bij warmteprojecten vanuit een bewonerscollectief zijn vaak enkele tientallen procenten aan bewoners op de hoogte of op de maillijst (kanttekening: de meeste van de onderzochte collectieven zijn nog niet aan echte investeringen toe). Bij de onderzochte warmteprojecten uit gemeente-initiatief is 60% of meer van de bewoners in een buurt betrokken bij het bewonersinitiatief in de vorm van een steunbetuiging via handtekening. Hier staat echt iets op het spel en bewoners zijn geneigd én in staat zich goed te verenigen.

De Postcoderoos (PCR) maakt zonnestroom bereikbaar voor bewoners die zelf onvoldoende dak beschikbaar hebben. Bij Postcoderoosprojecten zijn zo'n 50 deelnemers nodig binnen een postcoderoos. In dichtbevolkte gebieden omvat die soms wel 5.000 woningen, in dunbevolkte gebieden veel minder. Een PCR-project staat echter niet op zichzelf, meestal heeft een collectief ook andere lopende acties, zoals gezamenlijke inkoop van zonnepanelen. Bovendien kunnen er meerdere PCR-projecten in een wijk zijn. Deelname aan een PCR geeft dus geen goede indicatie van het draagvlak in de wijk.

De combinatie van lokale – vaak persoonlijke – netwerken zorgen voor een goed beeld van lokale belangen en borging in energietransitieprocessen

Actieve collectieven weten vaak beter wat er echt bij medebewoners speelt in termen van wensen, ambities en weerstand, maar ook wat er in hun buurt en met de woningen mogelijk is. Deze diversiteit aan informatie brengen zij in het proces in de wijk.

Bij verschillende collectieven zien wij een combinatie van het gebruik van persoonlijke netwerken, zoals burens en bekenden; en maatschappelijke netwerken, zoals verenigingen, clubs en andere thema's waarop mensen elkaar treffen.

Dit heeft zowel een inhoudelijke waarde als een sociaal-maatschappelijke waarde. Uit de onderzochte cases blijkt dat de binding tussen mensen groot is doordat het initiatief doormensen uit de omgeving zelf georganiseerd moet worden en ook de slagingskans afhankelijk is van de bewoners. Als gevolg van energietransitieprocessen kan dan ook nieuwe sociale samenhang, of groepsvorming ontstaan, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe gedeelde interesses in een buurt. Het kan anderzijds ook tot weerstand leiden.

Inhoudelijk zien we twee keer een grote ambitie om energetisch en economisch zelfvoorzienend te zijn, in beide gevallen is dit op eigen initiatief ontstaan. Verder zijn er drie collectieven die in het transitieproces op groter schaalniveau dan de eigen wijk acteren, doordat het initiatief door meerdere andere partijen is geïnitieerd (gemeente, netbeheerder, corporaties). De bewonerscollectieven zorgen dan voor versterking van de positie van bewoners en het creëren van een gezamenlijke positie. Collectieven die korter bestaan of relatief klein zijn hebben meestal een meer beperkte doelstelling. De waarde hiervan lijkt vooral te zitten in het creëren van inspiratie en ambitie bij een kerngroep om dit vervolgens te verspreiden in een breder netwerk.

De waarborging van de continuïteit van bewonerscollectieven in de energietransitie is niet vanzelfsprekend

Bewonerscollectieven beginnen bij alle cases vanuit vrijwillige inzet van bewoners. De betrokkenen zijn mensen uit de directe omgeving, met hun kennis en netwerk. Hiervoor beschreven we de kracht van de inzet van de bewoners, echter ligt hier ook een risico.

Zo geven de meeste groepen aan dat de inzet van vrijwilligers betekent dat werkzaamheden veelal op momenten naast het werk moeten plaatsvinden. De tijdsinzet is daarom soms beperkt, waardoor ook de slagkracht begrensd is. Bewonerscollectieven zijn zich hier heel goed van bewust en handelen daarnaar, bijvoorbeeld door het werk door het werkgebied af te bakenen, de doelstelling zorgvuldig te kiezen en het tempo aan te passen.

Bij meer ondernemende collectieven zien we een grotere slagkracht doordat zij financiële middelen organiseren om deskundigheid aan te trekken en een grotere tijdsinvestering mogelijk te maken. Bij

deze collectieven zien we een omvangrijker werkgebied, meer verschillende projecten dan wel grotere projecten.

Bewonerscollectieven gebruiken een grote diversiteit aan instrumenten om bewoners te informeren en enthousiasmeren

De verschillende collectieven gebruiken een grote verscheidenheid aan instrumenten om verbinding te zoeken met bewoners, hen te informeren en gaandeweg het proces draagvlak te creëren. De collectieven zien dit draagvlak als inherent onderdeel van een kwalitatief goed plan.

Uit de cases blijkt een grote hoeveelheid van instrumenten (en soms ludieke varianten daarop) ingezet te worden. Bijvoorbeeld een wijkbijeenkomstwijkbijeenkomst in de vorm van een energiecafé, discussieavond, energygames (workshop). Maar ook individuele instrumenten, zoals 1:1 gesprekken en energie coaching thuis.

Daarnaast worden er diverse inhoudelijke tools ingezet, zoals warmtescans, de energiebox, digitale tools om mensen meer inzicht te geven in het energieverlies, mogelijke besparingen en oplossingen. Deze tools op individueel niveau worden altijd persoonlijk of in kleine groepen toegepast, om zo effectieffectief mogelijk kennis over te dragen.

Tot slot worden de standaard communicatietools ingezet, zoals gesprekken met stakeholders, nieuwsbrieven, social media, websites en webinars.

5. Aanbevelingen

Uit onze tien casestudies komen diverse lessen naar voren die van bewonerscollectieven geleerd kunnen worden. Deze hebben wij omgezet in aanbevelingen voor collectieven en gemeenten die deze collectieven willen ondersteunen. Daarnaast doen wij een methodologisch oogpunt enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Aanbevelingen aan bewonerscollectieven

I. Zoek aansluiting bij netwerken van bewoners om een goed beeld te krijgen van wensen, ambities en weerstanden

Een succesfactor is werken vanuit bestaande netwerken, zowel persoonlijke netwerken (buren, vrienden) als vanuit andere netwerken die in de omgeving actief zijn (vereniging, sport, Vve). De lokale (wijk)netwerken zijn een kracht van lokale collectieven en leiden tot directe invloed op het lokaal draagvlak (of uitblijven ervan) voor energieplannen. In de lokale netwerken kan – op laagdrempelige en soms ludieke wijze – geïnformeerd worden naar wat mensen en verschillende doelgroepen belangrijk vinden. Dit levert vaak een veelkleurigheid van reacties op over woongenot, sociale cohesie, energie-duurzaamheid en andere lokaal belangrijke thema's.

II. Benoem kartrekkers, hoofden of ambassadeurs op behapbaar schaalniveau

Collectieven geven aan dat het opbouwen van relaties tijdsintensief is, voor een klein kernteam vaak een zware taak. Daarbij vinden mensen het prettig op korte afstand een aanspreekpunt te hebben. Sommige collectieven werken met een hoofd (dit kan ook een kartrekker of ambassadeurs zijn) waar je als bewoners van een rij woningen, blok of gebouw terecht kunt. Dit heeft een positieve werking op het beslaan van een groot werkgebied, de hoeveelheid werk per persoon en later de mogelijkheid om bewoners te betrekken bij de ontwikkeling van plannen.

Aanbevelingen aan gemeenten

III. Informeer naar wie een bewonerscollectief vertegenwoordigen

Bottom-up processen, burgerparticipatie en lokale democratie zijn begrippen waar veel gemeenten mee werken of willen werken. Dit zijn belangrijke thema's voor het ontwikkelen van plannen die aansluiten bij wat bewoners belangrijk vinden, tegelijkertijd is het goed te benadrukken dat collectieven niet het belang van alle mensen in het gebied vertegenwoordigen. Bewonerscollectieven zijn zich hier bewust van en benoemen dit vaak zelf ook expliciet. Bespreek dit met het bewonerscollectief en onderzoek hoe de andere doelgroepen kunnen worden benaderd en evt. kunnen deelnemen aan bestaande collectieven.

IV. Versterk de slagkracht van het bewonerscollectief met expertise en financiële ondersteuning

Bijna alle bewonerscollectieven geven aan dat de continuïteit van hun initiatieven fragiel is door de grote inzet van een relatief kleine groep van vrijwilligers. Deze hebben niet altijd de tijd en expertise om relaties met alle stakeholders op te bouwen en te onderhouden of alle inhoudelijke facetten van planontwikkeling (van businessplan, tot ontwerp en aanbesteding) uit te voeren. Facilitering van hun projecten kan bijvoorbeeld door het aanbieden van technische en economische expertise, een procesbegeleider of financiering om onderzoek te laten uitvoeren.

V. Ondersteun projecten in dunbevolkte gebieden

In een van de cases werd kritiek geuit op de postcoderoosregeling, met name omdat de geografische afbakening voor een project is gebaseerd op een indeling ten behoeve van postsortering. Door deze indeling zijn bewonerscollectieven in dunbevolkte gebieden in het nadeel en komen zonneprojecten soms met moeite of helemaal niet van de grond. Een alternatieve indeling kan collectieven in dit type gebieden helpen, bijvoorbeeld door gebiedsafbakening te kiezen op basis van het lokale of regionale energienetwerk.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

VI. Onderzoek meer bewonerscollectieven

Dit onderzoeksproject omvatte onderzoek naar tien bewonerscollectieven. Daarbij hebben we veel verschillende type collectieven, met verschillende doelstellingen en projecten in beeld gebracht. Vaak ook één of enkele die een bepaald beeld gaven. Om de representativiteit van dit onderzoek te versterken bevelen wij aan dit onderzoek vergelijkbaar en op grotere schaal (onder meer collectieven en breder verspreid in Nederland) uit te voeren.

VII. Voer nader onderzoek uit naar factoren voor motivatie

Uit ons onderzoek kwam naar voren dat bewonerscollectieven zich, naast technische en financiële aspecten, nadrukkelijk bezighouden met motieven van bewoners. En soms ook worstelen met of zij alle motieven in beeld hebben of goed vertegenwoordigen. Daarbij zagen zij draagvlak een belangrijk aspecten van planvorming is: snelheid is ondergeschikt aan kwaliteit. Het is in het belang van bewonerscollectieven meer inzicht te verkrijgen in wat bewonersmotieven zijn (zoals wensen, ambities en weerstand), hoe deze in kaart kunnen worden gebracht en hoe hierop ingespeeld kan worden.

VIII. Onderzoek de effectiviteit van instrumenten

In ons onderzoek kwamen we een grote diversiteit aan gebruikte instrumenten gebruikte instrumenten tegen. Het is van belang om te onderzoeken welke van deze instrumenten effectief zijn, hoe ze toegepast moeten worden en wat resultaten zijn. Verschillende energieloketten, Reimarkt, HierOpgewekt, TNO en Buurkracht hebben instrumenten beschikbaar gesteld. Er is echter geen onderzoek gedaan naar de werking van deze instrumenten of naar alternatieve instrumenten waar collectieven mee werken. In Activiteit 1 van dit deelproject is een evaluatiekader ontwikkeld voor het nader onderzoeken van instrumenten (*Praktijkboekje Versnellende interventies voor energierenovaties*, TNO 2020). Dit kader zou in een vervolgonderzoek kunnen worden toegepast.

Bijlage 1. Vragenlijst en toestemmingsformulier

Welk initiatief?

Overzicht te onderzoeken bewonersgroepen in een proces naar een aardgasvrije wijk

Collectieven in Noord-Nederland

- Energiek Roderwolde (onderdeel Energiecoöperatie Noordseveld)
- Amelander Energiecoöperatie
- Energiecoöperatie Westerveld

Collectieven in de gemeente Utrecht

- Nieuwe Energie voor de Vechtzoom, Overvecht-Noord
- Klopvaart Aardgasvrij, Overvecht-Noord
- Warm Tuindorp
- Veemarkt2020 is nu Veemarkt Samen
- Werkgroep energietransitie Lunetten
- Hoograven Duurzaam
- Warm Oog in Al
- Vve's Karel Doormanlaan Zeeheldenbuurt

Toestemming opname

Bij ieder interview is aan het begin van het gesprek toestemming gevraagd om het op te nemen en de gegevens te verwerken. In de opnames is terug te zien dat deze toestemming werd verleend

Bronnen deskresearch

De gebruikte websites zijn toegevoegd bij de cases.

Vragenlijst

VRAGEN	ANTWOORDEN
<i>A. Projectinformatie (deze proberen wij zoveel mogelijk van internet en andere bronnen te halen)</i>	<i>A. Projectinformatie</i>
<p>Bedoeld om het type initiatief en de context te beschrijven. Hier vragen wij bijvoorbeeld naar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. locatie/ waar (locatie, sociaal-ruimtelijke context)? 2. type/ omvang initiatief (werkgroep, leden, professionals, achterban, aantal mensen op de maillijst etc.), 3. hoe lang bezig, 4. het soort project waar het initiatief mee bezig is en 5. achtergrond van de geïnterviewde. <p>Via deze vragen proberen we een beeld te krijgen van de verschillende vormen van collectievenbewonerscollectieven die zijn opgestart.</p>	
<i>B. Doelstelling</i>	<i>B. Doelstelling</i>
<p>Bedoeld om een beeld te vormen van de ambitie en doelstellingen die het initiatief nastreeft en prioriteiten hierbinnen. Bijv. t.a.v. energie, betaalbaarheid, vrije keuze én andere belangrijke zaken (ruimtelijke kwaliteit, sociaal/ samen). Naast thema's zijn wij ook benieuwd of er specifieke cijfermatige doelen zijn gesteld (n%, binnen X jaar, etc.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Wat willen jullie bereiken? Een vraag naar ambities en doelstelling: sociaal, kosten en technisch? 7. Op welke doelgroep(en) richten ze zich: eigenaar-bewoners, ook huurders, ook verhuurders, ook niet-woningen? 8. Hoe denkt het collectief over verduurzaming in relatie tot eigen invloed/ zeggenschap/ eigenaarschap en tot kosten/ betaalbaarheid? 9. Hoe belangrijk is de (A) duurzaamheid van de warmtevoorziening, in relatie tot (B) eigen invloed/ zeggenschap/ eigenaarschap, en (C) kosten/ betaalbaarheid? <ol style="list-style-type: none"> a. Kunnen jullie deze drie factoren op volgorde van belangrijkheid zetten, met indicatie van de onderlinge afstanden? 	

10. Welke plaats heeft isolatie in de plannen/aanpak van de bewonersgroepen? a- Welke afwegingen zijn/ worden gemaakt over (collectieve) warmtevoorziening versus isolatie/ besparing/ woningverduurzaming?	
<i>C. Verhaallijn</i>	<i>C. Verhaallijn</i>
Bedoeld als verdieping op de aanleiding en motieven van het initiatief. Zoals een beeld van de situatie bij aanvang van het project: 11. Waarom is het initiatief gestart (bijv. ervaren problemen? Waarom bestaan jullie (invloed, zeggenschap, eigenaarschap, kosten) 12. wensen van deelnemers), 13. hoe is het initiatief ontstaan (bottom-up, top-down) en 14. wat vinden u en andere deelnemers belangrijk en bijzonder aan dit project. Motivaties van mensen die in groepen actief zijn: 15. Waarom werden ze actief, wat willen ze bereiken, waar doen ze het voor?	
<i>D. Oplossing/ het plan/ resultaten</i>	<i>D. Oplossing/ het plan/ resultaten</i>
Bedoeld om inzicht te krijgen in: 16. Type projecten dat u ontwikkeld en/ of gerealiseerd heeft. a. Zet uw initiatief zich in voor bewustwording (energie- of warmtescan, bewonersbijeenkomsten), b. energiebesparing (isolatie, nieuwe ramen) en/ of c. hernieuwbare energie (warmtepompen, warmtenet, zonnepanelen, etc.). 17. Hoe plaatsen jullie isolatie in relatie tot de warmtevoorziening? Collectief inkopen of iets anders? 18. In hoeverre zijn projecten gerealiseerd (in ontwikkeling, gestagneerd) of afgefallen. a. Wat waren oorzaken?	
<i>E. Reflectie op resultaten</i>	<i>E. Reflectie op resultaten</i>
Bedoeld als verdere verdieping op gerealiseerde projecten. 19. Welke afwegingen leidden uiteindelijk tot deze oplossing. 20. In hoeverre dragen deze oplossingen bij aan de doelstellingen (zie B)? 21. En in hoeverre zijn u en de deelnemers tevreden over deze oplossing in de praktijk?	
<i>F. Procesverloop</i>	<i>F. Procesverloop</i>
Bedoeld om een reconstructie te maken van 22. Hoe (deel)projecten verlopen, zoals a. doorlooptijd van projectfasen, b. de betrokken partijen en c. hun rol t.a.v. het verzamelen van informatie en het maken van keuzes over de oplossingen/ resultaten. 23. Welke instrumenten (tools en interventies) gebruiken ze? Zoals websites, app-groepen, energie-ambassadeurs, energiecoaches; handleidingen, type scans, expert ondersteuning. 24. Waar in het proces bevinden ze zich?	
<i>G. Invloedsfactoren</i>	<i>G. Invloedsfactoren</i>
Bedoeld om grip te krijgen op de 25. Wat in uw ogen heeft bijgedragen aan een versnelling of vertraging van het project. - U kunt dit toelichten in de vorm van tips voor andere initiatiefnemers. - Specifiek zijn wij benieuwd naar organisatorische zaken rondom uw initiatief en projecten, zoals het betrekken van bewoners en de relatie met de gemeente en andere stakeholders. Eigen rol: 26. Hoe is de relatie van het collectief bewoners en bedrijven? 27. Hoe is de relatie van het collectief met de gemeente (hoe samenwerking, aansturen versus faciliteren) 28. Hoe zien jullie op deze onderwerpen de rol, positie, inbreng, van de gemeente en a. wat verwacht je van ze, of zou je idealiter zien?	

Bijlage 2. Bundeling antwoorden uit de interviews

Bij de onderzoekers kan de volledige Excel matrix worden opgevraagd die ten grondslag ligt aan deze bijlage.

VRAGEN	Algehele samenvatting/ clustering antwoorden
<i>A. Projectinformatie</i>	
1. de locatie/ waar (locatie, sociaal-ruimtelijke context)?	7 locaties met wijken in stedelijke omgevingen 3 locaties met dorpen en landelijke omgevingen
2. het type/ omvang initiatief (werkgroep, leden, professionals, achterban, aantal mensen op de maillijst etc.),	- meeste bewonerscollectieven bestaan uit kerngroep van enkele mensen en schil van vrijwilligers daar omheen - 3 coöperaties (Ameland, Roderwolde, Westerveld) Veemarkt wil dit ook in oprichting. - 1 onderdeel van Vve Karel Doormanlaan - 5 rest werkgroepen
3. hoe lang bezig,	1 in 2009 1 in 2011 3 in 2017 2 in 2018 1 in 2019 2 in 2020
4. het soort project waar het initiatief mee bezig is en	Aantal keer genoemd door projecten heen: 7x Bewustwording (noodzaak verduurzamen, oriëntatie maatregelen, voordelen collectief aanpakken) 6x Energiereductie - faciliteren planvorming 6x Energievoorziening - warmtenet (oppervlaktewater, geothermie) 3x Energiereductie - uitvoering duurzame renovatie (isolatie) 3x Energievoorziening - groene stroom 2x Anders nl. vegetarisch eten, woongeluk (geveltuinjes, elektrische deelauto's)1x Energievoorziening - groen gas (biogas) 0x Energievoorziening - collectief inkopen groene energie
5. de achtergrond van de geïnterviewde.	De geïnterviewden (en collega's die de kern van de bewonerscollectieven vormen) hebben een achtergrond als: beleidsmedewerkers (duurzaamheid, watermanagement, ruimte, politiek), technneuten (duurzaamheid, ontwerp, econoom, IT, luchtvaart) of maatschappelijk (wiskunde docent, sociale wetenschap en sociaaldomein)
<i>B. Doelstelling</i>	
6. Wat willen jullie bereiken? Een vraag naar ambities en doelstelling: sociaal, kosten en technisch?	Onderwerpen benoemd als doelen 5x Samen doen! (gedragen, collectief project, heft in eigen hand) 4x Duurzame energieoplossing (niet fossiel, aardgasvrij, niet minder energie wel duurzaam) 3x Blijvende invloed buurt/ omgeving 2x Voorop lopen 2x Technisch en financieel haalbaar. NB. dit noemen bijna alle meeste collectieven als richtinggevend in planvorming 1x (Stimuleren) verminderen energieverbruik 1x Zelfvoorzienend 1x Verlagen CO2 footprint 1x Faciliteren deelnemers 1x Brede (verborgen) impact van duurzame ontwikkeling 1x maximaal woongeluk (groen, duurzaam, sociaal, veilig, footprint) 1x verhogen wooncomfort gebouwen (daarmee verduurzamen en geld besparen - kan ook nog +1 op duurzame oplossing en +1 op technisch-financieel)

<p>7. Op welke doelgroep(en) richten ze zich: eigenaar-bewoners, ook huurders, ook verhuurders, ook niet-woningen?</p>	<p>Aantal keer genoemd: 6x particuliere woningeigenaren 3x bewoners 1x iedereen binnen Vve (particulieren en huurders) 2x huurders woningen 2x bedrijven/ ondernemers 1x verhuurder/ vastgoedeigenaar 1x bewust niet verhuurders 1x lokale stakeholders (bij uitvoering projecten) 0x gemeente (collectief als pressiegroep)</p>
<p>8. Hoe denkt het collectief over verduurzaming in relatie tot eigen invloed/ zeggenschap/ eigenaarschap en tot kosten/ betaalbaarheid?</p>	<p>Aantal reacties: - eigenaarschap bewoners is primair uitgangspunt in planvorming; bewoners beslissen over acceptatie (effect klimaat, portemonnee, binnenruimte, omgeving); mensen centraal van daaruit techniek en geld inrichten - respect als zelfstandig collectief (niet inlijven door gemeente); wij spreken namens onszelf, niet namens de hele wijk; wij spreken voor onze leden; als gemeente en energiebedrijf een goed plan hebben doen wij mee; alleen duurzame oplossing tegen onze voorwaarden en criteria - betaalbaarheid is belangrijk t.b.v. uitvoerbaarheid; transitieplannen vergen grote investering daarvoor hebben we marktpartijen, overheden en financiers nodig; businesscase moet kloppen; - kwaliteit gaat boven snelheid - geïnvesteerd geld moet terugvloeien in de omgeving (via: lokale uitvoerders; winst uitkeren aan leden)</p>
<p>9. Hoe belangrijk is de (A) duurzaamheid van de warmtevoorziening, in relatie tot (B) eigen invloed/ zeggenschap/ eigenaarschap, en (C) kosten/ betaalbaarheid? Kunnen jullie deze drie factoren op volgorde van belangrijkheid zetten, met indicatie van de onderlinge afstanden?</p>	<p>Aantal reacties (zie ook vraag 8): - eigenaarschap voorop, vervolgens uitvoerbaarheid - zeggenschap belangrijk omdat verduurzaming impact heeft op woonomgeving (binnen en buiten) - uitvoering afhankelijk van draagvlak en financiële uitvoerbaarheid - wij willen aanjagen/ een platform zijn. Die directe impact vinden wij belangrijk - geen woonlastenstijging > gunstige voorwaarden lening > beperkte risico's voor bewoners > garanties comfort en betrouwbaarheid > flexibiliteit t.a.v. verhuizers > vaste warmteleverancier > haalbaarheid als niet iedereen participeert > grote stap naar klimaatneutraal wonen > beperkt overlast en ruimtebeslag tuin & buurt > iedereen aanbod dat aan voorwaarden voldoet - betaalbaarheid en winsten ten bate van woongeluk (dit moet men zelf kunnen bepalen); verder onze kennis delen met anderen - duurzaamheid > comfort > geld. Comfort en onderhoud zijn ingang.</p>

<p>10. Welke plaats heeft isolatie in de plannen/aanpak van de bewonersgroepen? a. Welke afwegingen zijn/ worden gemaakt over (collectieve) warmtevoorziening versus isolatie/ besparing/ woningverduurzaming?</p>	<p>aantal reacties: - isolatie is onderdeel van/ basis onder verduurzaming; trias energetica is leidend - isolatie is verantwoordelijkheid eigenaar, wij kunnen enkel faciliterende/ mediator rol oppakken (via EPA advies, warmtescans, informatiebijeenkomsten) - projecten veelal gericht op energieopwekking (warmtenet), (hybride) warmtepomp, laagtemperatuurverwarming > dan komt isolatie op de agenda (van eigenaren) - geen issue omdat gebied vrij nieuwe wijk is (al hoge isolatiewaarde) - doordat aardgasvrije wijken project niet doorgaat nu focussen op collectieve aanpak verduurzaming</p>
<p><i>C. Verhaallijn</i></p>	
<p>11. Waarom is het initiatief gestart (bijv. ervaren problemen? Waarom bestaan jullie (invloed, zeggenschap, eigenaarschap, kosten)</p>	<p>Aantal reacties: 4x oproep gemeente om lopende collectieven steun in de rug te geven (waarvan 3 door Expeditie Warmte die sluimerende collectieven tot actie aanzette) 2x als tegenbeweging op brief aardgasvrijproject 1x inspiratie van eiland Samsø, Denemarken; met en voor bewoners (aandeelhouders) 1x voelden urgentie dat individuele eigenaren de transitie naar aardgasvrij niet zelf aankunnen, dus ontzorgen collectieven 1x aandacht stikstofproblematiek startte beweging in de wijk 1x bewoner stelde een visiedocument op, hebben bewoners en ondernemers gezamenlijk opgepakt</p>
<p>12. wensen van deelnemers),</p>	<p>zie eerdere vragen</p>
<p>13. hoe is het initiatief ontstaan (bottom-up, top-down) en</p>	<p>Reacties: 4x bottom-up volledig door collectieven in de wijk 4x bottom-up met samenwerking of stimulans van de gemeente 2x top-down aardgasvrijbrief, maar uitvoering bottom-up waarvan eerst 1 tegen en toen meedenkend en de ander meteen meedenkend 0x top-down</p>
<p>14. wat vinden u en andere deelnemers belangrijk en bijzonder aan dit project.</p>	<p>Enkele reacties: - samenwerking aan duurzame energievoorziening die past bij de identiteit van de mensen en omgeving - focus op duurzaam gas, de meeste kijken naar stroom opwekken - de opgaven zijn warmtetransitie en stikstof (voedsel en transport) - het gaat over aardgasvrij, maar mensen willen weten wat het voor hun (huis) betekent - wij hebben zeggenschap over de betaalbare oplossing - wij bepalen het PvE en willen daarin serieus genomen worden - techniek met oog voor draagvlak: dat is de essentie. Wij zien dat je de transitie versnelt als je weet er wat speelt Bij drie collectieven is dit niet specifiek opgehaald.</p>
<p>Motivaties van mensen die in groepen actief zijn: 15. Waarom werden ze actief, wat willen ze bereiken, waar doen ze het voor?</p>	<p>Reacties: - mensen zijn betrokken bij hun leefomgeving - wij luisteren naar mensen en verwerken dat in plannen - plannen realiseer je allen door goede samenwerking met stakeholders, dat zien de deelnemers; directe impact van bewonerswensen in onze koers - duurzaam huis/ energievoorziening - behoud ruimtelijke kwaliteiten omgeving - impact binnenruimte - energieopwekking mag of lukt niet binnen eigen gebouw - mensen kunnen bij ons terecht met vragen (welke experts, welke maatregelen, wat is kwaliteit, waarom denken) - wij willen voorbeeld voor anderen zijn - wij wilde aangeven waaraan het aardgasvrij voorstel aan zou moeten voldoen volgens de bewoners (haalbaar, betaalbaar en duurzaam) - willen woongeluk in de wijk voor iedereen</p>

D. Oplossing/ het plan/ resultaten	
<p>16. Type projecten dat u ontwikkeld en/ of gerealiseerd heeft.</p> <p>a. Zet uw initiatief zich in voor bewustwording (energie- of warmtescan, bewonersbijeenkomsten),</p> <p>b. energiebesparing (isolatie, nieuwe ramen) en/ of</p> <p>c. hernieuwbare energie (warmtepompen, warmtenet, zonnepanelen, etc.).</p>	<p>gerealiseerde projecten</p> <ul style="list-style-type: none"> - zonnepark - bewonersbijeenkomsten (charrette, WeEnergy Game, energiecafés met professionals, appeltaartbijeenkomsten bij mensen thuis) - bewustwordingstraject (buurkracht, warmtescans) - EPA advies/ energiecoach - onderzoeksprojecten met diverse partners (rapporten, QuickScans, enquête) - aanvraag aardgasvrije wijken; plan voor wedstrijd - webinar verborgen impact - brochures, nieuwsbrieven, website - platformfunctie met mailadres - opstellen visie, manifestatie, advies (leidde tot voorbeeldwoning), PvE - vertegenwoordiger per blok; werkgroepen - geveltuinjes (t.b.v. sociale binding) - bewoners konden een energiebox ophalen <p>lopend/ in ontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> - onderzoeksprojecten met diverse partners - zonnepanelen (postcoderoos) - biogas centrale (haalbaarheidsstudie) - uitzoeken Itho Daaldrop
<p>17. Hoe plaatsen jullie isolatie in relatie tot de warmtevoorziening? Collectief inkopen of iets anders?</p>	<p>reacties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - besparing is überhaupt de basis van alles - wij bevorderen bewustzijn voor isolatie (via bijeenkomsten, EPA, informatie die we verspreiden) - isolatie is nodig/ een voorwaarde voor een duurzame energievoorziening/ aardgasvrij (warmtenet, laagtemperatuur systemen, all electric)
<p>18. In hoeverre zijn projecten gerealiseerd (in ontwikkeling, gestagneerd) of afgefallen.</p> <p>a. Wat waren oorzaken?</p>	<p>hier enkel reacties over gestagneerd/ afgefallen (gerealiseerde projecten in voorgaande vraag)</p> <ul style="list-style-type: none"> - aardgasvrij niet doorgedaan, reden niet onderzocht - gemeente tegen plan duurzame energieopwekking i.v.m. impact omgeving (leefbaarheid/identiteit en toerisme dus lokale economie) - moeilijke voorwaarden postcoderoos (waarom postcodegebieden, maakt dat businesscase in buitengebieden onhaalbaar is; voor flats in stedelijke gebieden leuke regeling...) - hoge tarieven verzekeraars voor zonnepanelen op publiek gebouw (daardoor businesscase niet haalbaar) - collectief is te klein om projecten op te zetten, kunnen alleen informeren en stimuleren; wij kunnen overheden en marktpartijen informeren over wat bewoners (die wij spreken) belangrijk vinden - we hebben geld gekregen maar mogen het niet vrij besteden - kleine kerngroep, als iemand stopt weten we niet of er opvolging komt - het opbouwen van relaties met bewoners is tijdsintensief, regelmatig verhuizen mensen. Dit is een grote belasting voor vrijwilligers - tijdpad is afhankelijk van het aantal vrijwilligers - het verouderen van gasnet en het vervangen ervan bepaalt nu de tijdsdruk en kan stimulerend werken. - maar wanneer het alternatief nog niet klaar is op het moment dat het gasnet vervangen moet worden kan er alsnog worden gekozen voor vervangen gasnet, wat verduurzaming weer vertraagt of zelfs stop kan zetten.

<i>E. Reflectie op resultaten (bedoeld als verdere verdieping op gerealiseerde projecten)</i>	
19. Welke afwegingen leidden uiteindelijk tot deze oplossing.	<p>enkele reacties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - landschappelijke inpassing energieopwekking - financiële haalbaarheid voor bewoners (en externe fondsen) - goede samenwerking met diverse stakeholders; nauwe samenwerking met energiebedrijf - inbedden verschillende (soms tegenstrijdige) participatiemotieven van bewoners; bewoners zijn sceptisch t.o.v. stadsverwarmingsplan - rekening houden met de impact en de haalbaarheid - met welke ingrepen halen we de meeste: CO2 besparing - met welke bronnen kunnen we hier energie opwekken (oppervlaktewater, zon op daken, windmolen, geothermie, groen gas) - technische capaciteiten van het netwerk (probleem in buitengebieden) - afwegingen maken we met experts - samenwerken aan woongeluk met opbrengsten uit duurzame-energie en deelauto's die weer worden gestopt in nieuwe projecten voor de wijk.
20. In hoeverre dragen deze oplossingen bij aan de doelstellingen (zie B)?	<p>reacties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - alle plannen dragen op enige manier bij aan een gedragen zelfvoorzienend duurzaam energiesysteem - bij geen van de bevroegde collectieven zijn harde uitspraken gedaan over de mate waarin verduurzaming is gevorderd
21. En in hoeverre zijn u en de deelnemers tevreden over deze oplossing in de praktijk?	<p>enkel 1 collectief doet een uitspraak: "71% draagvlak op voorstel uitwerken" Vechtzoom heeft bij de leden actief opgehaald of zij een uitwerking van een lokaal warmtenet zouden steunen.</p>
<i>F. Procesverloop (bedoeld om een reconstructie te maken van het proces)</i>	
22. Hoe (deel)projecten verlopen, zoals a. doorlooptijd van projectfasen, b. de betrokken partijen en c. hun rol t.a.v. het verzamelen van informatie en het maken van keuzes over de oplossingen/ resultaten.	<p>Verloop projecten deels eerder beschreven of niet uit data te halen.</p> <p>A. geen data over verzameld B. met name gericht op bewoners, als uitvoering concrete projecten ook andere stakeholders (energiebedrijven, overheden, koepel/collega-organisaties, lokale ondernemers, belangenverenigingen) c. divers, zie ook uitgevoerde projecten: onderzoek(srapporten), peilingen, kennis verspreiden, expertondersteuning/advies</p>
23. Welke instrumenten (tools en interventies) gebruiken ze? Zoals websites, app-groepen, energie-ambassadeurs, energiecoaches; handleidingen, type scans, expert ondersteuning.	<p>reacties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - websites, nieuwsbrieven, dorpsblad, mailings, brieven, flyers Facebook-groep, twitter pagina (informatief, aanmelden, doorlinken) - energiecoaches/ EPA adviseurs (met warmtescans)/ energiecafé (markt met professionals) - bijeenkomsten (buurtwarmte, WeEnergy game, appeltaart, webinars, buurtfeest, buurtbarbecue, events, walking dinner, vergaderingen) - onderzoeken - nieuwe ambassadeurs (per blok), werkgroepen - campagne voeren, van deur tot deur gaan - excursie bij voorbeeldproject (met groep bewoners) - materiaal van de gemeente: voorbeeldwoning, energiebox

<p>24. Waar in het proces bevinden ze zich?</p>	<p>Voor diverse projecten niet beschreven (zie ook vraag waar staan ze t.o.v. realiseren gestelde doelen)</p> <p>enkele reacties: 4x opzetten initiatief (opstellen beleidsstuk, netwerk opbouwen, wachten op voorstel gemeente) 3x haalbaarheid (sociaal, technisch, financieel) van projecten onderzoeken 1x middenin uitvoering van plannen 1x herbezinnen op project nadat aanvraag niet gehonoreerd werd (van opwekking naar collectief duurzaam renoveren) 1x alleen eigen impact delen en stimuleren geen actieve rol in energietransitie</p>
<p><i>G. Invloedsfactoren</i></p>	
<p>25. Wat in uw ogen heeft bijgedragen aan een versnelling of vertraging van het project.</p> <p>- U kunt dit toelichten in de vorm van tips voor andere initiatiefnemers.</p> <p>- Specifiek zijn wij benieuwd naar organisatorische zaken rondom uw initiatief en projecten, zoals het betrekken van bewoners en de relatie met de gemeente en andere stakeholders.</p> <p>Eigen rol:</p>	<p>versnelling: 3x samenwerking met alle stakeholders (o.a. gemeente, ondernemers, belangenvereniging) 3x werken vanuit bewonersnetwerken (bestaande clubs; ook participerende ondernemers) 2x vanuit kracht/ wensen bewoners 2x grote inzet vrijwilligers; wijkaanpak zit hier in het DN 2x initiatief heeft voorbeeldfunctie (werkt wervend) 1x geld gemeente geeft (bewoners) zetje in de rug 1x plannen komen leefbaarheid tegemoet 1x onderzoek doen (uitwerken en onderbouwen plannen; aansluiten bij project grote partij) 1x externe deadlines (regeling/ vormen businesscase, beleid, brief van de gemeente, uitvoering van warmtenetproject) 1x buurtfeest [was een boost in Vechtzoom wegens momentum en de aanwezigheid van wethouder] 1x beleefbare urgentie (stikstof langs snelweg; zicht op duurzame energieopwekking) 1x de expeditie warmte een wedstrijd van de gemeente die sluimerende collectieven een steuntje in de rug gaven om ideeën met de buurt en marktpartijen te verkennen</p> <p>vertraging 1x tegenvaller heeft nadelig effect op motivatie vrijwilligers (niet gehonoreerd krijgen plan) 1x moeizame samenwerking met stakeholders (resultaat komt niet overeen met verwachting of toezegging; onvoldoende onderlinge afstemming; sluit niet aan op voorkeuren coalitie) 1x voorwaarden externe organisaties (verzekeraar, postcoderoosregeling) 1x beperkte groepsomvang collectief (weinig slagkracht) 1x veel verschillende soorten kennis nodig (sociaal, technisch, economisch, ecologisch, organisatorisch); je hebt een gebalanceerd plan nodig (moet je naar op zoek); (communicatie)</p>
<p>26. [nieuw toegevoegd] Hoe is de relatie van het collectief bewoners en bedrijven?</p>	<p>reacties: 5x goed, maar alleen met onze doelgroep en benodigde stakeholders 2x informatievoorziening vanuit de relatie en het energiebedrijf kan beter 1x heel goed, per project andere samenwerking 1x samenwerk regionale koepel voor energiecollectieven kan beter</p>

<p>27. Hoe is de relatie van het collectief met de gemeente (hoe samenwerking, aansturen versus faciliteren)</p>	<p>reacties</p> <ul style="list-style-type: none"> - heel goed (we hebben vergelijkbare doelstelling en vinden elkaar daarin; we worden ondersteund op financieel vlak; er wordt afstemming gezocht tussen onze wensen en gemeentelijk beleid; er wordt een hart onder de riem gestoken bij tegenvallers) - aanvankelijk slecht, nu goed (door nieuwe coalitie met ander standpunt) - we wachten al lang op een brief, ondertussen maken we zelf een plan en sluiten aanhaken op een evt. goed plan van hun niet uit; wij zijn aan zet want we hoeven niet teveel te verwachten van de gemeente, zelfinitiatief is heel belangrijk. - gemeente heeft ons collectief gestart, wij zien graag garanties voor de financiering door hun - wij controleren voorstellen van de gemeente aan onze randvoorwaarden, zij onderzoeken de haalbaarheid met experts - omdat wij voor draagvlak zorgen neemt de gemeente ons serieus, we worden uitgenodigd en er wordt geluisterd, echter krijgen we geen vergoeding voor onze inzet.
<p>28. Hoe zien jullie op deze onderwerpen de rol, positie, inbreng, van de gemeente en a. wat verwacht je van ze, of zou je idealiter zien?</p>	<p>reacties</p> <ul style="list-style-type: none"> - verschillend, samenwerking hangt af van onze doelen en het project (ondernemende houding) - goede afstemming onze doelen en gemeentelijk beleid [MV: faciliterende houding]; ondersteuning in vergunningstraject (energie i.s.m. met andere bewonerswensen) - ondersteuning met geld is altijd welkom (faciliterende houding); financiële ondersteuning is noodzakelijk; subsidie is noodzakelijk - mentale ondersteuning (dat de gemeente achter/ naast ons staat) ((faciliterende houding)) - de gemeente moet op korte termijn met een plan komen, dan komen wij en de mensen in beweging; ((reactieve houding)); plannen moeten woongeluk tegemoet komen - gemeente heeft een plan maar is te ambitieus waardoor het langer gaat duren, zij moeten tegemoet komen aan onze voorwaarden ((reactieve/ confronterende houding)) - de gemeente heeft ons nodig, samen kom je een eind dus we moeten niet in een hoek gezet worden, de overheid is tot transparant (betrouwbaar en eerlijk) (reactieve/ constructieve houding)